Vysoká škola ekonomická v Praze

Fakulta mezinárodních vztahů

KOŘENY, VÝVOJ A ŘEŠENÍ ETNICKÉHO KONFLIKTU NA ÚZEMÍ KOSOVA

bakalářská práce

Autor: Adéla Hrušková

Vedoucí práce: Ing. PhDr. Radka Havlová, Ph.D.

Rok: 2010

Prohlašuji na svou čest, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a s použitím uvedené literatury.

Adéla Hrušková

V Praze, dne 18. 5. 2010

Touto cestou bych ráda poděkovala své vedoucí bakalářské práce Ing. PhDr. Radce Havlové, Ph.D. za odborné vedení, cenné rady, připomínky a spolupráci při psaní práce a Ing. Vladimíře Knotkové za námět, inspiraci a komentáře.

Abstrakt :

Ve své bakalářské práci se zabývám etnickým konfliktem na území Kosova od středověku až po současnost, a to především faktory, které vedly k jeho vzniku a eskalaci, jeho dynamikou, způsoby řešení a současnou situací.Faktory, které vedly ke vzniku a eskalaci etnického konfliktu v Kosovu jsou povahy etnické a kulturní, politické a socioekonomické, navzájem se po dobu vývoje konfliktu doplňovaly a ovlivňovaly a výsledkem byl a stále je závažný a dlouhotrvající konflikt mezi dvěma etniky, které v Kosovu žijí – kosovskými Srby a Albánci. Na vývoji etnického konfliktu v Kosovu můžeme pozorovat různé způsoby jeho řešení – jak konfliktní tak nekonfliktní. Přesto tato řešení v minulosti nepřispěla k definitivnímu vyřešení situace a fáze latentního konfliktu se několikrát střídaly s fázemi eskalace konfliktu.V roce 2008 vyhlásilo Kosovo nezávislost na Srbsku, které však tento akt považuje za nelegální, stejně jako například Rusko. Většina států EU a NATO však nezávislou Republiku Kosovo uznává. Otázka nezávislosti Kosova a etnický konflikt v Kosovu vůbec tak ovlivňuje mezinárodní vztahy a názorově rozděluje mezinárodní společenství.

Abstract :

This bachelor thesis deals with the ethnic conflict in Kosovo from the Middle Ages to the present with the special focus on factors which have led to its outbreak and escalation, on its dynamics, ways of resolution and current situation.Factors, which have led to the outbreak and escalation of the ethnic conflict in Kosovoare of ethnic and cultural, political, social and economic nature, they complement and influence each other and the result was and still is very serious and lingering conflict between two ethnic groups which inhabit Kosovo – Kosovo Serbs and Albanians.On the case of Kosovo we can observe many different ways of conflict resolution – both conflict and non-conflict ones. Nevertheless, these efforts have not contributed to the final resolution of the situation and phases of latent conflict have many times varies with phases of escalation. In 2008 Kosovo declared independence on Serbia which however considers this act as illegal, as well as for example Russia. On the other hand, most of the countries of the EU and NATO recognised the independent Republic of Kosovo. The problem of Kosovo´s independence and ethnic conflict in Kosovo in general influences international relations and divides international community.

Klíčová slova : : etnický konflikt, etnikum, národ, stát, Kosovo, Svazová republika Jugoslávie

Key words : ethnic conflict, ethnic minority, nation, state, Kosovo, Federal Republic of Yugoslavia

Obsah

Úvod 1

1. Faktory vedoucí k etnickým konfliktům 3

1.1. Etnické a kulturní faktory 3

1.2. Politické faktory 7

1.3. Ekonomicko-sociální faktory 14

2. Fáze etnického konfliktu 18

2.1. Latentní konflikt a manifestace konfliktu 18

2.2. Eskalace konfliktu, mrtvý bod a deeskalace konfliktu 20

2.3. Řešení etnického konfliktu 24

2.3.1 Strukturální řešení 24

2.3.2 Nové přístupy k řešení konfliktů 28

2.4. Postkonfliktní rekonstrukce 31

3. Současná situace a otázka vyhlášení nezávislosti 33

Závěr 36

Seznam použité literatury a zdrojů 40

Seznam použitých zkratek

EU – Evropská unie

EULEX – The European Rule of Law Mission in Kosovo

K-FOR – Kosovo Force

LDK - Demokratická liga Kosova

NATO – Severoatlantická aliance

OBSE – Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě

OSN – Organizace spojených národů

PDK – Demokratická strana Kosova

RB OSN – Rada bezpečnosti Organizace spojených národů

SRJ – Svazová republika Jugoslávie

UCK – Kosovská osvobozenecká armáda

UNMIK – Mise Spojených národů v Kosovu

USA – Spojené státy americké

Úvod

Cílem této práce je analyzovat etnický konflikt mezi Srbi a Albánci na území Kosova, popsat faktory vedoucí ke vzniku a eskalaci tohoto konfliktu a jeho dynamiku, zaměřit se na dosavadní způsoby jeho řešení a na důvody, proč tento konflikt doposud nebyl zcela vyřešen. V závěru práce bych se ráda zaměřila na současnou situaci po vyhlášení nezávislosti Kosova, a to na mezinárodněprávní aspekty tohoto kroku a na postoj mezinárodního společenství. Z důvodu krátkého rozsahu práce jsem tuto závěrečnou část pojala stručně a slouží tak spíše jako úvod do dané problematiky, který by mohl sloužit k dalšímu rozpracování.

Při analýze etnického konfliktu na území Kosova budu vycházet z rozdělení faktorů vedoucích k etnickým konfliktům na etnické, kulturní, politické a socioekonomické a budu se na případu vývoje v Kosovu snažit ukázat, jak tyto faktory ke vzniku etnického konfliktu vedou a případně ryze specifické příčiny kosovského konfliktu, které ze studia případu vyplynou.

Dále se zaměřím na dynamiku kosovského konfliktu v druhé polovině devadesátých let, a proto ho rozčlením do sedmi částí : latentní konflikt, manifestace konfliktu, eskalace konfliktu, mrtvý bod, deeskalace konfliktu, řešení konfliktu a postkonfliktní rekonstrukce. V části řešení konfliktu se na případu kosovského konfliktu pokusím vysledovat různé způsoby řešení etnických konfliktů, a to konfliktní způsoby řešení spočívající v eliminaci nebo kontrole odlišnosti etnické skupiny jako je genocida, nucené masové populační přesuny, rozdělení, odtržení, integrace, asimilace a hegemonická kontrola a nekonfliktní způsoby řešení, které se snaží o uznání odlišnosti etnické skupiny, jako je kantonizace, federalizace nebo konsocionalismus. V této části práce se budu věnovat také novým přístupům k řešení etnických konfliktů, které se snaží zejména o léčbu příčin etnického konfliktu a na tomto základě se pokusím vysvětlit neúspěch dosavadních způsobů řešení etnického konfliktu v Kosovu a navrhnout přístupy, které by ke zlepšení situace mohly přispět.

V poslední části práce týkající se vyhlášení nezávislosti Kosova budu vycházet z norem mezinárodního práva, které se týkají vzniku státu, uznání státu a práva na sebeurčení a z názorů odborné veřejnosti na tuto problematiku a otázku nezávislosti Kosova.

Informace o teorii etnických konfliktů budu čerpat především z knihy od F. Tesaře Etnické konflikty a z knihy od Šmída a Vaďury Etnické konflikty v postkomunistickém

prostoru, které se zaměřují na pojmy jako je etnikum, národ, stát a příčiny etnických konfliktů. Novým přístupům k řešení etnických konfliktů se věnuje M.H. Ross v článku Creating the Conditions for Peacemaking: Theories of Practice in Ethnic Conflict Resolution, obecné teorii konfliktů a jejich dynamice zase Š. Waisová v knize Řešení konfliktů v mezinárodních vztazích.

Hlavním zdrojem pro čerpání informací o historickém vývoji Kosova, které budu aplikovat na teoretické poznatky, byla kniha od P.Girgla Stručná historie států : Kosovo a kniha od J. Pelikána Dějiny Srbska, které se zaměřují na historický popis vývoje v Kosovu.

1 Faktory vedoucí k etnickým konfliktům

1.1 Etnické a kulturní faktory

Než přistoupím ke konkrétnímu rozboru etnické otázky na území Kosova, ráda bych se zmínila o tom, co to etnikum vlastně je, jak vzniká, proč přetrvává a může být oživeno, jakým způsobem přispívá ke vzniku vnitrostátního konfliktu a jak se z etnika stává národ a proč tento národ usiluje o vytvoření samostatného státu.

Podle všeobecně uznávané Hutchinsonovy definice lze etnikum charakterizovat jako sociální skupinu, která nese jméno nebo označení, ke kterému se její členové hlásí, má představu společného původu, který skupině poskytuje pocit příbuznosti, sdílí vzpomínky na společnou minulost obsahující hrdiny a významné události, které členové uctívají. Dalšími důležitými charakteristikami etnické skupiny jsou také prvky společné kultury, jako je náboženství, zvyky nebo jazyk (Hutchinson 1996: 6-7).

Na základě této definice by se mohlo zdát, že etnické skupiny existují od nepaměti, avšak etnické cítění je považováno spíše za moderní pojem, jehož vzedmutí je většinou započato určitou injekcí zvenčí (Nairn 1977: 150). Etnická identita, neboli uznání společného původu, má díky své hluboké zakořeněnosti, velký mobilizační potenciál. Může být tedy často uměle vytvářena a oživována za účelem manipulace s cílem získání či udržení moci. K tomu je využíváno vyvolávání pocitu ohrožení, které vede k etnicky vyhrocenému postoji. „Pakliže dojde k vypuknutí konfliktu, v drtivé většině případů se obyvatelstvo v postižených oblastech uchyluje právě k etnicitě jako základnímu atributu pospolitosti“ (Šmíd, Vaďura 2007 : 9). Lze tedy říci, že etnikum jako takové není důvodem vypuknutí konfliktu, ale slouží spíše k odlišení dvou bojujících stran v konfliktu, který zapříčinil faktor jiný.

Dále je nutné se stručně zmínit o vztahu mezi etnikem, národem a o důvodu snah o vytvoření národního státu. Etnická společnost s ohledem na svojí identitu nejdříve žádá v rámci státu o uznání ekonomických, politických a kulturních nároků jednotlivce (Šmíd, Vaďura 2007:20) Poté, co jsou tyto požadavky plněny a existence etnika je tím uznána, stává se tato skupina národem, který se snaží dosáhnout kolektivní kontroly (Tesař 2007: 57) nad určitou oblastí správy státu, či v krajním případě separace, suverenity a nezávislosti, aby si tak pojistilo, že existence národa a získaná práva nebudou v budoucnu ohrožená. „Ve světě národních států jsou určující měrou zralosti

suverenita a státnost. Etnikum bez státu není úplné . Navíc je zranitelné, protože postrádá ochranný štít státu. Státnost je zárukou přežití“ (Bell-Fialkoff 2003: 40). Při podobných národněosvobozeneckých snahách vždy dochází k růstu zájmu o historii národa, a to především o jeho slavnou minulost. Mýty a symboly, které připomínají zlatý věk daného etnika a jsou zdrojem hrdosti každého člena na to, že je potomkem tak významných hrdinů (Smith 1998 : 73).

Ve starověku bylo území dnešního Kosova a vnitrozemí Albánie osídleno Ilyry, což byl nejstarší národ, který Balkán osídlil. Albánci se za potomky tohoto etnika považují, a kladou si proto dnes historický nárok na území Kosova. Tato teorie však dokázána nebyla a pravděpodobně ani nebude, protože pro jediný spolehlivý důkaz pomocí metod historické lingvistiky chybí základní pramen, a to zachovaný ilyrský text, který by dokázal příbuznost starověkého ilyrského jazyka s dnešní albánštinou (Girgle 2007: 9).

Slovanský kmen Srbů se na území Kosova dostal začátkem 7. století. Tento kmen zde vytvořil výrazný etnický element a postupně tak došlo k posrbštění většiny obyvatelstva (Girgle 2007: 11). Díky orientaci této oblasti na Byzantskou říši došlo také k vytvoření jednoho ze základních kamenů dnešní srbské identity - pravoslavné víry. Patriarcha srbské pravoslavné církve sídlil až do poloviny 18. století v kosovském městě Péci a vyrostly zde její nejvýznamnější památky (Pelikán 1996: 49). Součástí srbského státu se Kosovo stalo ve 12. století, ale politickým centrem nikdy nebylo. Na významu tato oblast dostala až 28.června 1389, kdy se zde udála bitva na Kosově poli. Na den sv. Víta tu turecká vojska porazila Srby v čele s knížetem Lazarem a začala tak pět set let trvající nadvláda Osmanské říše. Tato bitva je opředena mýty a legendami, které považují Srby za „nebeský národ“ a Kosovo za „posvátnou půdu“ (Pelikán 2004: 96-99). Tyto pověsti později značně přispěly k udržení srbského národního uvědomění a k úspěšnému boji za nezávislost .

Otázka etnické identity kosovského obyvatelstva v osmanském období je problematická. Albánci, kteří se považují za původní obyvatele této oblasti tvrdí, že poté, co srbský stát zanikl a oni se tak zbavili srbského asimilačního tlaku, utvrdili svou specifickou identitu přijetím islámu. Srbové však říkají, že dnešní albánské kmeny začaly v tomto období do Kosova ve velkých počtech přicházet ze severoalbánských hor a islámské náboženství přijali s cílem získání moci. Faktem je, že Albánci tvořili v této době na Kosovu menšinu (Girgle 2007: 20).

Dalším důležitým mezníkem je rok 1689, kdy se rakouskému císařskému vojsku při tažení do v té době již upadající Osmanské říše, podařilo proniknout až na území Kosova. To vyvolalo masivní srbská povstání proti Osmanské nadvládě. Následovala však úspěšná turecká protiofenzíva a císařské vojsko se muselo stáhnout za Dunaj. To v srbském obyvatelstvu vyvolalo strach z možných represí a došlo tak k velkému stěhování Srbů z Kosova, což mělo za následek změnu demografického poměru v Kosovu v albánský prospěch (Pelikán 2004: 122**).** „Secesi značné části slovanského pravoslavného obyvatelstva kompenzovala osmanská moc kolonizací tohoto území albánským etnikem. Albánci žili sice v Kosovu dříve, tvořili však jen malé procento zdejšího obyvatelstva.“ (Pelikán 1996: 50).

V 18. století došlo v Kosovu k obecnému úpadku a zhoršení bezpečnostní situace. Centrální moc byla slabá, což vedlo k anarchii, náboženské netoleranci a zvýšené míře islamizace, především mezi Albánci. Moc drželi v rukou albánští feudálové a docházelo k násilným excesům vůči křesťanům, a tak také k vzrůstajícímu fanatismu na obou stranách (Girgle 2007: 22). V tomto období již dochází ke zřetelnému odlišení obou etnik. Z pocitu ohrožení se obě sociální skupiny uchýlily ke své etnicitě a došlo tak k vzedmutí etnického cítění, v této době hlavně na základě náboženské odlišnosti. Kvůli páchaným násilnostem se mezi oběma etnickými skupinami vytvořily nepřátelské vztahy.

Ve 30. letech 19. století vzniká jako výsledek srbských protiosmanských povstání srbský národní stát. Šlo o autonomní knížectví v rámci Osmanské říše s poměrně velkou volností ve vnitřní politice. Ta spočívala, kvůli nepřátelským vztahům a špatným zkušenostem s Albánci, hlavně ve snaze o etnickou homogenizaci státu a v následném odsunu muslimského obyvatelstva, které představovalo pro srbský stát nebezpečí destabilizace (Girgle 2007: 24). Dalším bodem programu bylo úplné osvobození se od nadvlády Osmanské říše a získání silného postavení a suverenity státu, jehož ideovým rámcem byl odkaz středověkého srbského carství (Pelikán 2004: 169). Hlavní roli v této konstrukci hrál kosovský mýtus. „V jeho rámci je Kosovo považováno za posvátnou půdu, kolébku státnosti a politické kultury, oblast soustředění hlavních památek a místo největšího rozkvětu Srbska ve zlatých dobách středověkého carství. Jeho ztráta roku 1389 je přirovnávána k ukřižování Krista a porážka knížete Lazara pak k volbě nebeského království nad pozemským a vykoupení vyvoleného srbského národa. Budoucí osvobození svatého území z rukou nevěřících pak bude implikovat zmrtvýchvstání Krista a konečnou transcendenci srbského národa“ (Girgle

2006 : 25). Tento mýtus měl prostřednictvím oživení národní identity a národního cítění mobilizovat každého Srba k aktivnímu národněosvobozeneckému hnutí a vytvořit tak pevný a soudržný národ bojující za svou nezávislost.

Ve druhé polovině 19. století se v procesu národního obrození nacházeli také Albánci. „V roce 1878 se zrodila tzv. Prizrenská[1] liga, zahajující éru albánského „národního obrození". Kosovo bylo tedy Albánci vnímáno jako kolébka moderního albánského nacionalismu" (Šmíd, Vaďura 2007: 113). Hlavní prvky specifické albánské identity byly hlavně jazyk, sdílené historické mýty, tradiční zvykové právo a rovněž vědomí klanové příslušnosti. Albánský nacionalismus měl tedy překvapivě sekulární ráz. Požadavky národního albánského programu byly spojení provincií obývaných Albánci do jednoho celku, albanizaci školství a byrokracie i omezení vojenské služby. Tento program realizován nikdy nebyl, avšak měl velký vliv na rozvoj myšlenky národního sebeurčení (Pelikán 2009: 287).

Na přelomu 19. a 20. století byl vývoj Kosova velice problematický. Před srbskými, řeckými a černohorskými pogromy prchalo do Kosova velké množství muslimů, což přispívalo k vzrůstu etnického napětí v oblasti a k projevům násilí. Před tím utíkali Srbové do vlastního státu a na počátku 1. světové války činil jejich podíl na populaci pouze 21% (Girgle 2007: 30).

V roce 1908 došlo v Osmanské říši k Mladoturecké revoluci, která svrhla sultána. Albánci zpočátku Mladoturky podporovali, avšak později se jejich představy dostali do rozporu se silně centralizační politikou nového vedení, v čemž Albánci viděli ohrožení vlastní národní svébytnosti. V roce 1912 proběhlo v Kosovu povstání, avšak proti tomu se postavilo Řecko, Srbsko, Černá Hora a Bulharsko, které chtěli zabránit vzniku samostatné Albánie. V 1. balkánské válce se srbská armáda zmocnila celého území Kosova a v roce 1912 připadlo Kosovo pod vojenskou správu Srbska (Pelikán 2009: 288).

Další vývoj situace v Kosovu jsem zařadila do části Politické faktory, neboť se domnívám, že v tomto období etnické důvody vnitřního konfliktu ustupují do pozadí a naopak do popředí se dostávají hlavně faktory politické.

[1] Město Prizren se nachází v západním Kosovu

1.2 Politické faktory

Jak již bylo řečeno výše, etnické faktory, ač jsou důležitou součástí etnických konfliktů, nejsou samy o sobě jejich původcem. Skutečné příčiny spočívají například v obavách vyvolaných určitými společenskými, ekonomickými nebo politickými okolnostmi (Tesař 2007: 165). Nyní bych se ráda zaměřila na politickou část etnického konfliktu.

Některé státy nemají politicky rozumné hranice a jsou tedy již od začátku vystaveny vnitřní hrozbě konfliktu (Šmíd, Vaďura 2007: 22). Do jednoho státu patří více etnických, náboženských, jazykových a dalších skupin, které spolu v jednom státě žít nechtějí, mají odlišný způsob a filozofii života a často jsou navíc jejich vztahy zatíženy nepřátelstvím z historie. Multietnicita tak komplikuje stabilitu a jednotnost politiky. „A protože moc má v konečném důsledku v demokracii většina, bude jakákoli menšina vždy závislá na dobré vůli většiny“ (Šmíd, Vaďura 2007 : 17). V této souvislosti je zajímavá Lijphartova myšlenka konsocionalismu, podle níž etnicky heterogenní stát potřebuje k úspěšnému fungování kompromis mezi elitami jednotlivých skupin. Je zapotřebí systém , který funguje na meziskupinovém konsenzu, nikoli na soutěži mezi skupinami. Nejlepší prevencí proti interetnickým konfliktům by tedy mělo být vytvoření systému v němž se žádná etnická skupina nemůže legálně ujmout moci, pokud nevytvoří program přijatelný i pro další skupiny (Šmíd, Vaďura 2007 : 17).

Mezi další politické faktory, které přispívají ke vzniku separatismu a vnitrostátního konfliktu patří povaha režimu a jeho vládních představitelů. „Demokratické státy se lépe vyrovnávají s etnopolitickými požadavky, poněvadž mají instituce, které jsou schopny naslouchat požadavkům a stížnostem veřejnosti (tedy včetně etnických) a zabývat se jimi“ (Tesař 2007: 171) Navíc mohou obyvatelé vyjadřovat svojí nespokojenost s poměry ve státě demonstracemi a stávkami, které mohou vyústit v určitou reformu v rámci systému nebo v předčasné volby. Toto neznamená, že v plně demokratických státech nemůže dojít ke vzniku etnického konfliktu, ale tyto konflikty jsou většinou nenásilné a malé intenzity (Tesař 2007: 172). V autoritářských režimech však vyjádření nespokojenosti vede obvykle k tvrdým represím ze strany státu a konání voleb, a tak i naděje na změnu je takřka vyloučená. Nespokojení obyvatelé se tedy spíše uchylují k otevřenému násilí, které má za cíl svrhnout režim. Etnické konflikty v autoritativních státech tedy bývají často velké intenzity a dochází i jejich nejvyššímu stupni, a to genocidě (Tesař 2007: 172). Co se

týče charakteru vládních představitelů, k vnitřnímu napětí mohou přispět jak slabost a nezkušenost, tak naopak schopní a zkušení vládci. V prvním případě vláda trpí nedostatkem legitimity a ztrátou kontroly nad státním územím (Šmíd, Vaďura 2007: 25). V důsledku toho vzrůstá u obyvatel pocit ohrožení a tím i potřeba uchýlit se k jedné ze společenských skupin, například k etniku. Dále roste moc regionálních vůdců, což může vést až k nezávislosti na centru. Dalším důsledkem může být to, že skupiny režimem protěžované se cítí v ohrožení a naopak skupiny režimem utlačované cítí příležitost situaci změnit (Bell-Fialkoff 2003: 58). Doprovodným jevem vzrůstajícího neklidu ve společnosti je také vznik nestátních ozbrojených skupin, bezpečnostního dilematu a nakonec se začne roztáčet spirála zbrojení a je pouze otázka času, kdy dojde k prvnímu útoku. Naopak nebezpečí silných, zkušených a charismatických vůdců spočívá v jejich schopnosti ovlivňovat veřejné mínění. „Někdy právě zdatnost vůdčích představitelů v manipulaci s historickými fakty a davovým smýšlením vede jednotlivé skupiny do ozbrojeného konfliktu. Nacionalismus a etnicky vyhraněný postoj je dobře prodejnou ideologií, která umožňuje jejím hlasatelům snadno proniknout k moci“ (Šmíd, Vaďura 2007 : 26). Častým jevem také je, že vůdčí představitelé se snaží v obyvatelstvu uměle vyvolávat pocit ohrožení, aby si jednak moc získaly a také udržely. Nacionalistická rétorika typu „náš národ je v ohrožení, musíme se bránit“ za tímto účelem funguje dokonale (Šmíd, Vaďura 2007: 26). Významnou součástí této taktiky je manipulování historickými fakty pro účely přítomnosti a samozřejmě ve svůj prospěch. „Nepřekvapuje, že dějiny jsou často využívány k politickým účelům ..... Opírá se to o přirozenou lidskou víru v příbuzenský vztah mezi členy téhož etnika, který může být metaforický, ale společný původ v nějaké podobě předpokládá“ (Tesař 2007: 156).

V roce 1912 se sešli albánští vůdcové a z obavy před další parcelací albánského území vyhlásili samostatnou Albánskou republiku. Státní hranice však nezahrnovaly celé albánské etnické území, tedy Kosovo, západní Makedonii a Camerii[2]. Za hranicemi nového státu tak zůstalo několik set tisíc Albánců, nejvíce z nich v Kosovu, čímž bylo vytvořeno ohnisko napětí, které nebylo vyřešeno dodnes (Pelikán 1996: 51). Po 1. světové válce bylo Kosovo začleněno do nově vzniklého Království Srbů, Chorvatů a Slovinců, od roku 1929 Jugoslávie. „Nový stát představoval zvětšenou verzi bývalého

[2] Viz Příloha 1

Srbského království, v němž měli Srbové jednoznačnou hegemonii“ (Girgle 2006 : 33). Albánci v meziválečné Jugoslávii nebyli uznáni za svébytnou národnostní menšinu. Z toho vyplývalo, že jim nebyla zajištěna jazyková práva, kosovská administrativa byla v rukou Srbů, civilní školství v albánštině bylo zakázáno. Cílem toho byla snaha udržet negramotnost mezi albánským obyvatelstvem a zabránit tak případnému nacionalismu a separatismu (Girgle 2006: 34). Na to konto vznikla ilegální síť soukromých škol s výukou v albánštině a centrem vzdělanosti byly také dervišské[3] kláštery. Dalším cílem jugoslávské vlády byla snaha o změnu etnického poměru v Kosovu. Srbům, kteří se rozhodli odejít do Kosova, byla poskytována finanční a technická podpora a získávali celou řadu výhod, především v podobě daňových úlev (Šmíd, Vaďura 2007: 114). Co se týče sociální a národnostní politiky, pokračovala vláda v asimilačním trendu. Albánci byli zatíženi větším zdaněním, vystaveni úředně-policejnímu nátlaku a šikaně. V reakci na tyto represe se mezi Albánci radikalizovalo kačacké odbojové hnutí. Jednotky však byly nedostatečně vyzbrojené a proti srbské armádě neměly dlouhodobě šanci. Význam kačackého odboje tedy spočívá spíše v symbolické rovině - Kačaci obnovili a rozvinuli albánskou odbojovou tradici (Girgle 2007: 37).

Za 2. světové války bylo Kosovo rozděleno do třech okupačních zón – italské, německé a bulharské. Většina jeho území však byla přičleněna k Albánii, která byla loutkovým státem italské monarchie[4]. V roce 1942 získali všichni kosovští Albánci občanství Albánského království. V této době došlo ke zvrácení kolonizačního procesu – Srbové byli z oblasti vyháněni a docházelo k násilnostem. Tragické důsledky mělo například vytvoření albánské divize SS, jejíž teror se v letech 1943-44 silně zapsal do srbské národní paměti (Pelikán 2004: 396) Situace za 2. světové války tak výrazně přispěla k prohloubení etnického napětí a vzájemných záští.

Po konci války bylo Kosovo nakonec ponecháno v rámci Srbské republiky a byla vytvořena tzv. Autonomní oblast Kosovo a Metohije[5]. Tito a komunistické vedení si uvědomovalo neudržitelnost politiky asimilace a snažilo se o odstranění diskriminace Albánců a o jejich zrovnoprávnění. „De facto proto uznalo majetkové změny, ke kterým došlo v tomto regionu po roce 1941. Neumožnilo restituci pozemkového vlastnictví Srbů, kteří byli z Kosova vyhnáni během druhé světové války“ (Pelikán 2004: 436). Tím, že srbská administrativa nepovolila návrat srbských kolonistů zpět do Kosova,

[3] Dervišové jsou stoupenci islámského alternativního náboženství, kteří žijí v extrémní chudobě a mystickou cestou se snaží přiblížit k bohu (Horyna, Pavlincová 2003: 532)
[4] Viz příloha 1
[5] Viz příloha 2

sledovala zmírnění národnostního napětí v této oblasti. Albánci byli také uznáni za svébytnou menšinu a byla jim ústavně zaručena základní práva. Pokrokem bylo jazykové zrovnoprávnění, otevření škol v albánštině a další snahy o civilizační, kulturní a ekonomický rozvoj tohoto zaostalého regionu (Pelikán 1996: 53). Cílem této Titovy politiky byl hospodářský vzestup oblasti a z toho vyplývající rozbití tradičních rodových vazeb Albánců a oslabení jejich sentimentální vazby k Hodžově Albánii, která se nacházela v úpadku. „Autonomie Kosova se ovšem po dlouhou dobu omezovala pouze na jazykovou, školskou a kulturní scénu“ (Pelikán 1996: 53). Této autonomní oblasti nebyla dána politická samospráva, a to především z důvodů obav z intervence Hodžovy Albánie (Pelikán 1996: 53). Většina úředních míst byla stále obsazena Srby, kteří albánsky neuměli. Velice malé bylo také zastoupení Albánců ve všech úrovních exekutivy a to včetně autonomní vlády v Kosovu, přestože zde měli značnou etnickou převahu. Toto však vyplývalo také z nízké úrovně vzdělání v albánské společnosti (Girgle 2007: 45).

K uvolnění poměrů došlo v 60. letech, kdy nová ústava uznala Albánce za národ a povýšila statut Kosova na provincii. Toto uvolnění poměrů však mělo za následek výbuch dlouho potlačované albánské nespokojenosti a v listopadu 1968 se v Prištině konala řada demonstrací, kde zaznívaly albánské požadavky samostatné republiky a založení univerzity (Pelikán 1996: 55) Státní moc, která chtěla zabránit těmto separatistickým tendencím, byla vstřícná a v roce 1969 byla založena v Prištině Albánská univerzita, Albanologický ústav a albánské nakladatelství Dalším pokrokem státní snahy o zrovnoprávnění Albánců byly ústavní změny z roku 1974, které z Jugoslávie vytvořily prakticky konfederaci a Kosovu garantovaly de facto stejná práva jako republikovým subjektům federace (Girgle 2007: 48). Byla vytvořena autonomní kosovská vláda, parlament a autonomní ústavní soud. „Obsazování postů v těchto tělesech se řídilo proporčním etnickým klíčem, čímž byla cíleně podporována účast Albánců na veřejném životě“ (Girgle 2006 : 48). K vytvoření autonomní republiky se však Bělehrad ani tentokrát neodhodlal, z důvodu obav o neudržení této oblasti ve státě a také z obav o nacionalistickou reakci Srbů. Tato politicko-kulturní emancipace Albánců však nevedla podle vládních představ k zažehnání nebezpečí separatismu, ale naopak ke vzniku albánských elit, které stále stupňovaly své požadavky. Velice významným faktorem, který ovlivnil následující vývoj v Kosovu byla enormní míra porodnosti kosovských Albánců, což bylo zapříčiněno hlavně státní snahou o zvýšení životní úrovně a zlepšení poskytování zdravotní péče v této oblasti (Pelikán 1996: 53)

Kosovo bylo již takřka přelidněné a etnický poměr se stále více přesouval ve prospěch Albánců, což nadále vedlo k růstu jejich národního sebevědomí . To společně s prohloubením albánských politických ambicí vyvolalo strach v srbské části obyvatelstva a skutečně docházelo k případům protisrbské diskriminace, nátlaku a násilí a mnozí Srbové přesídlili z Kosova do jiných oblastí Jugoslávie (Pelikán 1996: 54) Tyto případy byly samozřejmě v Srbsku silně zveličovány a medializovány a rozdmýchávaly tak srbský nacionalismus.

V roce 1980 zemřel Tito a systém Jugoslávské republiky se začal v důsledku oslabení centrálního vedení rozkládat. Došlo k politické krizi, která měla za následek albánské demonstrace, které nejdříve začaly relativně pokojným protestem studentů proti špatným podmínkám na univerzitě**,** avšak přerostly v demonstrace za samostatnost a nezávislost Kosova. Situace se vymkla kontrole, k potlačení nepokojů byly povolány obrovské policejní a vojenské jednotky vyzbrojené těžkou vojenskou technikou. V Kosovu byl vyhlášen výjimečný stav, stanné právo a celá provincie byla uzavřena (Šmíd, Vaďura 2007: 117) Tyto demonstrace a jejich násilné potlačení měly velký vliv na budoucí vývoj Kosova. Jednak ukázaly na to, jak dosavadní vývoj závisel na autoritě a charismatu prezidenta Tita. Demonstrace také vyvolaly kritiku dosavadní Titovy smířlivé politiky vůči kosovským Albáncům, což v budoucnu favorizovalo srbské politické představitele, které zaujímali ke kosovské otázce tvrdý postoj. Následkem násilného potlačení demonstrací byla stálá přítomnost policejních jednotek v provincii a různě intenzivní represe. Více jak polovina albánské dospělé populace byla zatčena, vyslýchána, internována či pokárána. Několik tisíc Albánců bylo uvězněno, stovky vyhozeno ze škol a prací. Albánci tvořili nejvyšší procento mezi politickými vězni v rámci celé federace – asi 60%, přičemž k uvěznění stačilo obvinění z nacionalistických aktivit jako např. slovní přestupky nebo přechovávání a rozšiřování nacionalistické literatury (Girgle 2007: 53-56). Je však nutno připomenout, že tehdy Kosovo vedli Albánci, nikoliv Srbové (Šmíd, Vaďura 2007: 117).

V této době jsou již vztahy mezi Albánci a Srby velice vyostřené, kdy jeden národ obviňuje druhý z napáchaných křivd a otevřeně dává najevo nepřátelství. Srbové volají po omezení autonomie Kosova, po jeho dealbanizaci. Kosovští Albánci naopak vyhlašují válku srbskému lidu (Šmíd, Vaďura 2007: 118).

Této situace dokázal velice obratně využít Slobodan Milosević k získání, rozšiřování a upevňování své osobní moci. Milosević byl v roce 1986 zvolen do funkce předsedy SK Srbska, což byl de facto nejvlivnější mocenský post v Srbsku. „Pro

Miloseviće představovalo téma krize v Kosovu a hnutí nacionální euforie vítaný a užitečný nástroj k upevnění osobní moci a odstranění politických konkurentů s pomocí skupin vlastních stoupenců“(Girgle 2006 : 62). „Milosevićovi přitom nebylo národnostní cítění nijak zvlášť blízké. Do velkosrbského proudu vstoupil na základě racionální úvahy. Uvědomil si, že komunistická ideologie – i v titoistické interpretaci – je již značně vyčpělá a že v daném okamžiku mu jedině podpora radikálního nacionálního programu může zaručit popularitu“ (Pelikán 1996: 35). Milošević organizoval tzv. „shromáždění pravdy“, kde kosovští Srbové hovořili o rostoucím albánském útlaku, které měli ospravedlnit nový protialbánský kurz srbské politiky (Šmíd, Vaďura 2007: 118). Velkou roli v této propagandě hrála také média, která byla zcela pod kontrolou srbské vlády a sloužila k prezentaci srbského nacionalismu. Nástrojem této až rasistické mediální kampaně byla hlavně skandalizace Albánců. Veškeré individuální kriminální činy Albánců byly interpretovány jako politické zločiny, což nadále sloužilo k ospravedlnění represí prováděných na kosovských Albáncích (Girgle 2007: 63- 64). Ti byli vyhazováni ze všech významnějších pozic v armádě, politice, školství, zdravotnictví atd. Opět byla zavedena sociální politika na podporu zvrácení demografického poměru v Kosovu ve prospěch Srbů.

„Srbský vůdce však zřejmě nedocenil hloubku etnických rozporů a míru averze Albánců vůči jugoslávskému, respektive srbskému státu. Domníval se totiž, že k pacifikaci Kosova postačí nahradit autonomisticky orientované albánské komunistické předáky svými loutkami“ (Pelikán 1996: 56). V listopadu 1988 byli dva nejvýznamnější představitelé kosovského Svazu komunistů, Azem Vllasi a Kaqusha Jashari, odvoláni a nahrazeni Milosevićovými pověřenci. Drtivá většina kosovských Albánců se postavila za tyto politiky a srbský krok chápala jako útok na svá základní národní práva (Pelikán 1996: 56). Následovaly rozsáhlé demonstrace, které přerostly v generální stávku. K jejímu potlačení byly do Kosova povolány jednotky federální policie a vyhlášen výjimečný stav. Poté byl kosovský parlament donucen přijmout novou ústavu, která de facto znamenala ztrátu veškeré autonomie provincie Kosovo (Šmíd, Vaďura 2007: 118-119). Toto opět vyvolalo masové demonstrace, které byly těžkou vojenskou technikou krvavě potlačovány.

V této době byla již situace natolik vyostřená, že byla pouze otázka času, kde se Kosovo separuje (Pelikán 1996: 56). Toto však bylo pro většinu Srbů nepředstavitelné, a tak tento tvrdý postup podporovala a nazývala Slobodana Miloseviće spasitelem národa (Bell-Fialkoff 2003: 61). Je však nutné zmínit, že Srbové byli silně

zmanipulováni mediální propagandou, která úmyslně vyvolávala nacionální hysterii a davové psychózy. Svou roli zajisté hrála i touha svobodně vyjádřit své politické názory, což v dlouhé době vlády komunistického režimu nebylo možné.

Mezi lety 1990 až 1992 srbská vláda přijala několik zákonů, které legalizovaly diskriminaci kosovských Albánců. Nadále docházelo k masivnímu propouštění Albánců z veřejného sektoru a státní správy. Policie byla například přetvořena v čistě srbskou instituci. Režim také zakázal kosovskoalbánské noviny, televizi a rozhlas. Dále byly zavřeny důležité kosovskoalbánské kulturní instituce a pro albánské studenty začaly platit srbské osnovy. Fyzické násilí, výhrůžky a nadávky byly na denním pořádku (Šmíd, Vaďura 2007: 119).

V reakci na tyto snahy o asimilaci Albánců vyhlásili 2. července 1990 kosovští poslanci Deklaraci nezávislosti a přijali Ústavu republiky Kosovo. V roce 1991 proběhlo referendum, kterého se zúčastnilo 87% voličů a 99,87% z nich hlasovalo pro nezávislou Republiku Kosovo (Girgle 2007: 78). Ta však byla uznána pouze Albánií. V roce 1992 se uskutečnily prezidentské a parlamentní volby, ve kterých zvítězila Demokratická liga Kosova. Její předseda Ibrahim Rugova zvítězil také ve volbách prezidentských. „Rugova zaujal strategii pasivní rezistence gándhíovského stylu“ (Šmíd, Vaďura 2007 : 120). V Kosovu byly bojkotovány srbské a jugoslávské státní instituce a byl vytvořen soubor institucí paralelních, které měly sloužit hlavně jako vyjádření Kosovské nezávislosti. Politické orgány tedy měly pouze formální a symbolický charakter. Další instituce však výrazně přispěly k několikaleté mírové existenci albánské komunity v Srbsku (Girgle 2007: 79) . V Kosovu byl na velice vysoké úrovni organizován například výběr daní, který zajistil finanční prostředky na základní potřeby, o které se již nestaral jugoslávský stát, jako vzdělávací systém a lékařská péče. „Daně“ platila také celá kosovskoalbánská diaspora, která odevzdávala 3% svých příjmů Republice Kosovo (Šmíd, Vaďura 2007: 121). Nutno dodat, že tato disapora byla velice početná, protože po masovém propouštění v letech 1990-92 dosáhla míra nezaměstnanosti v Kosovu 90% a velké množství Albánců tak bylo nuceno emigrovat jednak do západní Evropy a USA, tak do albánských okresů Makedonie. „Podle statistik tak do poloviny 90. let odešlo na 400 000 Kosovských Albánců, zejména mladých mužů „ (Girgle 2007: 70). Doma i v zahraničí se Kosovští Albánci začali věnovat primárně podnikatelským aktivitám. Negativním jevem se však stala kriminalizace ekonomiky, vytváření zločineckých mafií a jejich propojování s mezinárodními sítěmi organizovaného zločinu. V zahraničí ovládli Kosovští Albánci

velkou část obchodu s drogami a velká část peněz pro paralelní struktury tak pocházela z organizovaného zločinu. (Šmíd, Vaďura 2007: 121). Další pokusy o vybudování paralelních struktur byly také v oblasti justice a policie, kultury, intelektuální a sportovní činnosti.

1.3 Ekonomicko-sociální faktory

Než přistoupím k dalšímu vývoji etnického konfliktu v Kosovu na konci 90. let, je nutné se zmínit ještě o ekonomicko-sociálních faktorech vedoucích ke konfliktu, které mají v etnických konfliktech neméně důležitou úlohu.

Významným ekonomicko-sociálním faktorem, který přispívá k eskalaci vnitrostátního konfliktu, jsou sociální rozdíly mezi jednotlivými skupinami. „Pokud jedna skupina tvoří rozhodující část vyšších vrstev, zatímco nižší vrstvy jsou výhradně tvořeny skupinou druhou , dostává soupeření o sociální výhody skupinový a etnicky ohraničený charakter“ (Horowitz 2000 : 21-36). Jestliže se jedna skupina cítí znevýhodněna vůči jiné, propuká vnitřní konflikt. Tato nerovnost může být způsobena například různým přístupem etnik ke vzdělání a zaměstnání, rozdílnými příjmy, tím, že klíčové posty v politice, ekonomice a administrativě jsou obsazeny pouze jedním etnikem atd. „Dosti často bývá tento stav způsoben či posilován preferenční politikou elit, které umožňují přístup do vyšších sfér byrokracie či ekonomiky pouze příslušníkům určitého (většinou svého vlastního) etnika“ (Šmíd, Vaďura 2007: 29).
Dalším faktorem, který vytváří úrodnou půdu pro vznik vnitřních nepokojů je obecně špatná hospodářská situace daného území. Ta je většinou charakterizována vysokou mírou nezaměstnanosti, nízkými příjmy, chudobou, nedostatkem statků a služeb, hladem atd. Tyto špatné až nesnesitelné životní podmínky vedou k radikalizaci společnosti a, pokud na území žije více etnických skupin, k vzájemnému obviňování se.

V této části výkladu je také nutno se zmínit o ekonomické motivaci jako hnací síle etnické mobilizace. Jak již bylo řečeno etnické faktory vytváří pouze úrodnou půdu pro vznik konfliktu, který však ve skutečnosti způsobil faktor jiný. Jinými slovy je pro to, aby se etnické skupiny žijící na jednom území postavili prosti sobě, potřeba určité injekce zvenčí, která je velice často ekonomického tedy hluboce racionálního charakteru. Typickým příkladem může být válka o zdroje, kdy jednotlivé skupiny usilují

o nerostné bohatství nacházející se na určitém území. Jedním z nejčastějších ekonomických faktorů, které vedou k separatismu, je rozdílná ekonomická vyspělost regionů v rámci jednoho státního celku. Bohatší regiony se snaží odtrhnout, protože již nechtějí finančně podporovat ty méně ekonomicky vyspělé. Naopak chudší regiony často viní centrální vládu z chybné politiky, která brzdí jejich ekonomický rozvoj (Young 2002 : 2).

Zajímavé je zaměřit se nejen na ekonomické důvody propuknutí vnitrostátního konfliktu, ale také na ekonomickou motivaci, která stojí za tím, že konflikty, a zvláště ty vleklé, trvají. Tímto se zabývá ekonomie válek, což je mladý obor, který vznikl po konci studené války, kdy se zjistilo, že i po pádu komunismu mnoho konfliktů, které zakrýval „ideologický závoj" Východ versus Západ, dále pokračuje a začal zkoumat skutečnou příčinu dlouhotrvajících konfliktů. „Ani vleklé etnické konflikty, u nichž se možnost vítězství a naplnění původních cílů dávno vzdálila, neživí nenávist, i když její existenci nemůžeme popřít.....Vysvětlení, proč konflikt přesto pokračuje, poskytuje přinejmenším zčásti právě jeho ekonomika" (Tesař 2009: 183). S řadou etnických hnutí je spojován organizovaný zločin, který slouží k financování boje. Velice často jde o obchod s narkotiky, který je velice výnosný a umožňuje nákup zbraní na černém trhu. Zde je často nebezpečí toho, že tato ekonomická motivace v etnickém hnutí převládne a boj za původní požadavky etnika se stane pouze ospravedlněním jeho kriminálních aktivit (Tesař 2009: 185). Pak mají tyto skupiny samozřejmě zájem na pokračování tohoto konfliktu. Z konfliktu však mohou těžit nejen skupiny organizovaného zločinu, ale například také armáda, která během válek disponuje nejen mocí, ale také penězi. Konflikty mohou být také udržovány zájmem o proudění zahraniční pomoci, která se velice často dostává do rukou vládních elit a nadále je posiluje.

Přesto, že na příkladu kosovského separatismu tyto faktory na první pohled hlavní roli ve vzniku vnitřního napětí mezi etniky nehrály, byly zde přítomny vždy a podle mého názoru byly často právě tou injekcí z vnějšku, která ve společnosti vzedmula vlnu etnického cítění.

Již v době Osmanské říše lze spatřovat důležitou úlohu prvně zmiňovaného faktoru – sociální nerovnosti mezi skupinami. V tomto období tvořily na území Kosova albánští obyvatelé sice menšinu, ale patřili zároveň k té nejbohatší vrstvě obyvatelstva. Albánští feudálové v té době drželi v rukou velkou ekonomickou a z toho také vyplývající politickou moc. Do tohoto období se také datuje počátek vzájemných

nepřátelských vztahů mezi srbským a albánským etnikem. K prohloubení tohoto nepřátelství došlo v 18. století, kdy na území Kosova došlo ke zhoršení hospodářské situace v důsledku obecného úpadku celé Osmanské říše. Špatné životní podmínky, spolu se zhoršováním bezpečnostní situace, vyvolaly v obyvatelstvu pocit ohrožení a následné přimknutí se k etnicitě. V tomto období již dochází k vzrůstajícímu fanatizmu a násilnostem na obou stranách. Na konci 19. a především v průběhu 20. století hrály velkou roli změny v demografickém poměru obyvatelstva především z důvodu obrovské albánské porodnosti. Tento enormní přírůstek albánského obyvatelstva v Kosovu se stal nejen zdrojem paniky a strachu na srbské straně, ale také přispěl ke zhoršení životních podmínek tohoto území, které bylo již tak zbídačeno válkami a konflikty. Kosovo se stávalo doslova přelidněným. Také v průběhu celého 20. století byla v Kosovu výrazně patrna sociální nerovnost mezi srbským a albánským etnikem. Jak již bylo řečeno, kosovští Albánci, i za „smířlivé“ politiky prezidenta Tita, obecně zastávali nižší a méně placené posty a jejich životní úroveň byla po všech stránkách výrazně nižší. Tyto faktory byly bezpochyby jedním z nejhlavnějších důvodů vypuknutí stávek a demonstrací, které se většinou až v druhé fázi přeměnily v demonstrace politické žádající svobodu a nezávislost. Za vlády Slobodana Miloševiće se životní podmínky Albánců ještě zhoršily. Po ztrátě autonomie kosovští Albánci opět nemají přístup k ekonomickým, politickým či administrativním postům atd. , což nadále zvětšuje sociální nerovnost mezi nimi a Srbi a obecně tato diskriminace přispívá k jejich velice špatné životní úrovni. Nepochybně i tyto ekonomické důvody přispěly k jednostrannému vyhlášení nezávislosti v roce 1991.

Po ekonomické stránce je zajímavý i následující vývoj Kosova. Po vyhlášení nezávislosti jsou zde vytvořeny paralelní struktury ke státním institucím jako je vláda, parlament, justice, policie, ale také školství a zdravotnictví. Na provoz těchto struktur byly samozřejmě potřeba nemalé finanční prostředky, které byly z velké míry čerpány od zahraniční albánské diaspory, která byla kvůli obrovské míře nezaměstnanosti v Kosovu velice početná. Je důležité podotknout, že tato diaspora se převážně věnovala podnikatelským aktivitám, které se ve většině případů zvrtly v napojení na organizovaný zločin.

Ještě větší potřeba finančních prostředků přišla po roce 1995, kdy se začíná radikalizovat postoj kosovských Albánců a vytváří se Kosovská ozbrojenecká armáda (UCK), která potřebuje peníze na své vyzbrojení. Ty UCK získává díky svému napojení na mafiánské skupiny opět hlavně z velice prosperujícího obchodu s drogami, který přes

Kosovo do Evropy prochází. Albánská mafie UCK podporuje nejen kvůli deklarovanému „vlastenectví“, které svým způsobem obhajuje jejich aktivity“, ale také kvůli tomu, že mají velký zájem na tom, aby se území Kosova dostalo mimo kontrolu Bělehradu a oni tak získali neomezenou moc nad tímto území, a tak i nad zdejšími nelegálními obchody. Tyto zločinecké skupiny tak měly evidentně zájem na vypuknutí a pokračování etnického konfliktu, jelikož pro ně znamenal velké zisky z nelegální činnosti. Více o vývoji na konci 90. let obsahuje část Eskalace konfliktu, mrtvý bod a deeskalace konfliktu.

2 Fáze etnického konfliktu

Každý konflikt se v průběhu času mění, vyvíjí a prochází různými stadii a stupni intenzity podle toho, jak se mění zájmy, cíle a chování jeho aktérů a tak i jejich vzájemný vztah. „Za základní rozdělení můžeme považovat: latentní konflikt, manifestaci konfliktu, eskalaci konfliktu, mrtvý bod konfliktu, deeskalaci konfliktu, řešení konfliktu a postkonfliktní rekonstrukci (Waisová 2005: 49-50). Nutno zmínit, že konflikt nemusí nutně projít všemi fázemi a nemusí jimi procházet postupně. Někdy konflikty po dlouhou dobu setrvávají v určitém stadiu a mohou se přelít i do stádia nižšího.

2.1 Latentní konflikt a manifestace konfliktu

Ve fázi latentního konfliktu jsou neshody vnímány, ale spíše doutnají pod povrchem. Ani jedna strana veřejně nevystupuje proti svému protivníkovi, ať už proto, že spory nejsou tak velké, nebo proto, že nemá sílu na takto rozhodné jednání (Waisová 2005: 50). Při manifestaci konfliktu již alespoň jedna ze stran veřejně definuje existující neshody a vyjadřuje vůli chránit své zájmy i na úkor druhé strany.

Po celou dobu vývoje etnického konfliktu na území Kosova tento konflikt neustále a opakovaně procházel různými fázemi a jeho dynamika se měnila. Poměrně dobře lze dynamiku konfliktů popsat na vývoji kosovského konfliktu na konci 90. let.
Jak již bylo výše řečeno, vyhlášení nezávislého státu Kosovo a vytvoření paralelních struktur na krátkou dobu zajistilo příměří. Nebylo to však proto, že by neshody mezi stranami konfliktu byly odstraněny. Milosević tyto paralelní instituce toleroval, neboť byl v té době zaměstnáván hlavně situací v Chorvatsku a Bosně a Hercegovině a válečný konflikt si nemohl dovolit. Zdánlivý klid v Kosovu také pomáhal Milosevićovi před mezinárodním společenstvím předstírat, že problém Kosova vlastně neexistuje (Šmíd, Vaďura 2007: 121). Mezinárodní společenství se v té době zabývalo hlavně konfliktem v Bosně a Hercegovině, a tak se jak OSN, tak USA omezily pouze na slovní podporu Rugovovy pasivní resistence a napomínání Miloseviće za porušování lidských práv kosovských Albánců (Girgle 2007: 85).

V roce 1995 se konalo jednání v městečku Dayton, kde byla podepsána mírová smlouva ukončující konflikt v Bosně a Hercegovině a ustavující společný stát složený z Chorvatsko-muslimské federace a Republiky Srbské[6]. Pro situaci v Kosovu měla daytonská dohoda závažné důsledky. Byla důkazem toho, že mezinárodní společenství situaci v Kosovu ignoruje a odmítá se zabývat jeho statutem. „Evropská společenství, USA i Rusko si bezesporu uvědomovaly krizový a patový charakter situace v Kosovu a také širší a značně komplikovanou problematiku albánské národní jednoty. Nicméně ve snaze nepřipustit precedens ve změně vnitřních jugoslávských hranic a nevyvolat obávaný dominový efekt, který by zasáhl další sporné a krizové oblasti, celý problém fakticky ignorovaly a konzervovaly“ (Girgle 2007: 85).

Situace v Kosovu se rychle zhoršovala. Kvůli konci války v Bosně a Hercegovině a v Chorvatsku Srbsko přitvrdilo represe v Kosovu, Kosovští Albánci byli hluboce zklamáni z toho, že se Dayton jejich otázkou nezabýval a také z toho, že vlastní politické elity neumí najít řešení. K tomu všemu ještě přispívala velice špatná hospodářská situace. Kosovo bylo přelidněné, postižené vysokou nezaměstnaností a zejména mladí lidé již neměli trpělivost s LDK, která nebyla schopna srbskou represi utlumit (Girgle 2007: 90). To pomalu vedlo k zhroucení dosavadní Rugovovy strategie pacifistické rezistence a od roku 1997 k vytváření násilné kampaně. Přes Albánii začalo do Kosova proudit obrovské množství zbraní a došlo také k vytvoření Kosovské osvobozenecké armády - UCK.

UCK má kořeny v malých odbojových skupinách, které se v Kosovu začaly vytvářet již v 60. letech (Šmíd, Vaďura : 122). Po zrušení kosovské autonomie se tyto skupiny začaly radikalizovat, odklonili se od mírové strategie Ibrahima Rugovy a začaly připravovat ozbrojený odboj. Finance pro nákup zbraní UCK získávala hlavně prostřednictvím napojení na albáncké mafiánské struktury,a to z pašování drog. „Odhadem ovládali Albánci koncem 90. let asi 80% evropského obchodu s heroinem, který z 90% procházel přes Kosovo a přinášel místním gangům doslova astronomické zisky“ (Girgle 2007: 93-94). Albánská mafie podporovala UCK tedy také proto, že chtěla Kosovo osvobodit od Bělehradu, převzít zde moc a tím i získat neomezenou kontrolu nad těmito obchody.

[6] Viz příloha 3

2.2 Eskalace konfliktu, mrtvý bod a deeskalace konfliktu

Ve fázi eskalace konfliktu se vztahy mezi stranami sporu výrazně zhoršují. Obě skupiny se snaží dosáhnou svých cílů, nejsou ochotny slevit ze svých požadavků a vnímají situaci jako hru s nulovým součtem. Samotná eskalace konfliktu také prochází různými stadii od fáze, kdy spolu strany sporu jednají, po narušení vzájemné důvěry, nepřátelské chování a přerušení komunikace až nakonec po snahu o zničení či porážku protivníka pomocí násilí.

Mrtvý bod je bezvýchodná situace, kdy už ani jedna strana nemá dostatek sil na vítězství, a tak jsou protivníci již ochotni zasednout k jednacímu stolu a situaci řešit jinými prostředky než násilím.

Poté logicky dochází k deeskalaci konfliktu, kdy strany začínají komunikovat, slevovat ze svých původních požadavků a snaží se nalézt řešení přijatelné pro obě strany konfliktu.

Rugovovi se situace začala vymykat z rukou a nedokázal zabránit růstu teroristických útoků pořádaných Kosovskou osvobozeneckou armádou (Šmíd, Vaďura 2007: 122). Strach mezi kosovskými Srby rostl. Obávali se jak albánských násilností, tak toho, že je jim Miloševič nechá napospas (Girgle 2007: 97). Z vlastního Srbska se ozývaly „výzvy k pomoci ohroženým krajanům“ (Šmíd, Vaďura 2007: 123).

Rozhodující bylo prohlášení amerického velvyslance Gelbarda z února 1998, ve kterém označil UCK za teroristickou organizaci a ocenil Miloševičův přínos k stabilizaci situaci v jihovýchodní Evropě. To srbské vedení pochopilo jako nepřímý souhlas k zásahu proti albánskému hnutí odporu (Girgle 2007: 98).

Na konci února zaútočily srbské jednotky na základnu UCK v Drenici a zabily 80 lidí. (Šmíd, Vaďura 2007: 123). Následovala velice úspěšná ofenzíva UCK. Na tuto situaci mezinárodní společenství reagovalo vytvořením Kontaktní skupiny pro bývalou Jugoslávii, která požadovala pod hrozbou sankcí zahájení vyjednávání, které však albánská strana ignorovala. Následovala rezoluce č. 1160 RB OSN ze 31. března, která uvalila zbraňové embargo na dovoz zbraní do Svazové republiky Jugoslávie a požadovala okamžité řešení krize v souladu s doporučeními Kontaktní skupiny. „Řešení krize vyžadovala v souladu s teritoriální integritou SRJ a v souladu se standardy Charty OSN a OBSE, tedy za nepřípustnosti změny hranic“ (Girgle 2007: 99). Konflikt však nadále pokračoval a iniciativa tentokrát přešla do rukou Srbů. V této době se ale ještě

nedá hovořit o etnických čistkách. „Srbská taktika se spíše podobala taktice spálené země, která spočívala v ničení domů s relativně nízkými ztrátami na životech“ (Šmíd, Vaďura 2007: 124). Vzájemné obviňování se ze zvěrstev, často pouze údajných, však bylo velice užitečným nástrojem jak srbské tak albánské mediální propagandy. Zajímavý byl také obraz situace v Kosovu nabízený zahraničními médii. V průběhu roku 1998 se totiž světové veřejné mínění v názoru na UCK změnilo z teroristické skupiny na osvobozeneckou skupinu bojující za lidská práva.

Blížící se zima, vědomí obrovského množství uprchlíků a z toho pramenící nebezpečí humanitární katastrofy donutily mezinárodní společenství ke zvýšení diplomatických aktivit za účelem vyřešení krize. Kyvadlovou diplomacii zahájil velvyslanec USA Richard Holbrooke, velvyslanec USA v Makedonii Christopher Hill a zvláštní velvyslanec EU pro Balkán Wolfgang Peritsch. Výsledky vyjednávání nebyly příliš uspokojivé. Pokračování srbské ofenzívy vyprovokovalo NATO v říjnu 1998 k ultimátu, že pokud Srbsko nestáhne do 96 hodin svá vojska z Kosova, zahájí leteckou kampaň (Girgle 2007: 102). Na základě toho Holbrooke s Miloševićem uzavřel dohodu, podle které měla být stažena srbská vojska z Kosova, umožněn návrat uprchlíků a povolena přítomnost 2000 neozbrojených pozorovatelů OBSE v Kosovu (Kosovská verifikační mise – KVM). Tato dohoda byla podpořena rezolucí č. 1207 RB OSN z října 1998 a krátce po tom byla podepsána dohoda NATO o ustavení ověřovací letecké mise : Operaci orlí oko.

Srbské jednotky se začaly stahovat z území Kosova na jeho hranice a na jejich pozice se rozmístila UCK. Tato doba příměří sloužila pro obě strany konfliktu hlavně k regeneraci a plánovaní nové strategie. Ani jedna strana v této době neměla zájem na mírovém řešení krize, mezinárodní společenství nemělo plán, jak tuto situaci řešit a navíc docházelo k rozporům mezi OSN a NATO na straně jedné a Ruskou federací na straně druhé (Girgle 2007: 103).

Na konci roku 1998 a na začátku 1999 došlo opět k oboustranným ozbrojeným ofenzivám. 15. ledna 1999 došlo ve vesnici Račak k dodnes neobjasněnému masakru 45 Albánců. Vyšetřování se ujala KVM pod vedením šéfa mise Williama Walkera a konstatovala, že se jednalo o srbský zločin. Na to reagovalo Srbsko prohlášením, že jde o inscenaci UCK a vykázalo Williama Walkera ze země jako Personu non grata (Girgle 2007: 105). Zhoršující bezpečnostní situace vedla k dalším vlnám uprchlíků a Kontaktní skupina se rozhodla pro svolání jednání do Rambouillet ve Francii na 6. února 1999. Hlavními body jednání bylo stažení srbských vojsk, odzbrojení UCK, obnovení

autonomie a uspořádání referenda po třech letech, v kterém by voliči rozhodli o budoucnosti Kosova. Schůzka však skončila neúspěchem. „Hlavními překážkami pro úspěšné dokončení jednání byly: Dodatek B navrhované prozatímní dohody, který povoloval NATO volný a neomezený průchod a nerušený přístup do celé SRJ, který Srbové vnímali jako pokus o okupaci Srbska, a neochota Miloševiće podepsat dohodu jako celek a souhlasit s jakýmkoli návrhem, jenž by dovoloval silám NATO vstoupit do Kosova“ (Šmíd, Vaďura 2007: 126). Velice problematická byla také otázka budoucího statutu Kosova. Ani Srbsko ani mezinárodní společenství nemělo zájem na jeho samostatnosti (Girgle 2007: 106). Návrh uspořádání referenda o budoucím statutu Kosova po tříletém přechodném období byl tedy jako ústupek srbské delegaci změněn na uspořádání mezinárodní konference o Kosovu. Je však nutné podotknout, že NATO bylo odhodláno leteckou intervenci podniknout, jednak proto, že již během jednání probíhaly rozsáhlé přípravy v Albánii, Jadranu a v Egejském moři a také proto, že NATO bylo ohledně výše zmíněného dodatku B, který byl pro Srby nepřípustný, naprosto neústupné (Girgle 2007: 106). Na kosovskoalbánskou delegaci byl proto vytvářen obrovský nátlak, aby dohodu podepsala. To se stalo až při dalším kole jednání 15. března 1999 v Paříži, čímž byla prakticky otevřena cesta zahájení akce NATO proti Jugoslávii. 20. března opustili Kosovo KVM, humanitární pracovníci, zaměstnanci mezinárodních organizací a z Bělehradu odešel diplomatický sbor většiny západních zemí.

Dne 24. března 1999 zahájilo letectvo NATO bez mandátu RB OSN ozbrojený útok na vojenské a strategické cíle v Kosovu.

Oficiálním důvodem intervence bylo zabránit ještě větší humanitární katastrofě a zastavit vzájemné zabíjení Albánců a Srbů, což mělo legitimovat vstup do války. „Humanitární otázka byla jen součástí této argumentace, dalším důvodem byla zjevně moderní verze donucovací diplomacie“ (Šmíd, Vaďura 2007: 127). Nastal však pravý opak. Srbové zahájili brutální protiofenzívu a začali terorizovat albánské obyvatelstvo. Kosovské Srbi zase vraždila UCK. Humanitární situace se následkem bombardování drasticky zhoršila. Z Kosova bylo vyhnáno přes 800 000 etnických Albánců, především do Makedonie, a v samotném Kosovu se v lesích a horách skrývalo dalších 590 000 Albánců (Girgle 2007: 108). Tato čísla znamenají, že své domovy muselo opustit 90% albánského obyvatelstva Kosova. Obrovské vlny uprchlíků a páchaná zvěrstva nadále obhajovaly trvání vojenské akce Aliance a také usnadnily černobílou mediální prezentaci, kde byl jasně označen viník – Srbsko a Milošević. Protože Milosevićova

kapitulace nepřicházela, NATO se rozhodlo demoralizovat srbské obyvatelstvo útoky na srbský elektrický systém a na další vojenské i civilní cíle. V důsledku toho přišlo o práci přes 700 000 lidí, byly způsobeny velké škody na životním prostředí, dopravní infrastruktuře a občanské vybavenosti (Šmíd, Vaďura 2007: 129). „Toto problematické rozhodnutí zatížilo Alianci břemenem odpovědnosti za utrpení civilistů v Srbsku a další destrukci již tak zbídačené země a logicky posílilo pozici Miloševiće“ (Girgle 2007: 110). Během bombardování také došlo k několika omylům, kdy letadla NATO zasáhla uprchlický konvoj, bytové jednotky nebo čínskou ambasádu. Toto všechno u Srbů zdiskreditovalo NATO a zpochybnilo dobré úmysly západu nejen v Srbsku, ale také například v Řecku, Maďarsku a Makedonii, která trpěla přívalem kosovských uprchlíků a veřejné mínění se postavilo na stranu Srbska. S útokem NATO také samozřejmě nesouhlasilo Rusko, tradiční spojenec Srbska.

S mírovou iniciativou přišla na konci dubna 1999 německá diplomacie, která prosazovala jak zapojení OSN, tak Ruska do mírového vyjednávání. Na to konto byl NATO vyzván ruský premiér Viktor Černomyrdin ke zprostředkování jednání. Mírový návrh požadoval okamžité zastavení bojů, stažení vojenských a policejních jednotek z Kosova, odzbrojení UCK, návrat uprchlíků a zavedení vojenské administrativy NATO a civilní administrativy OSN. Plán však opět detailně neřešil statut Kosova. 1. června 1999 vyjádřila jugoslávská vláda ochotu plán přijmout a o dva dny později ho ratifikoval jugoslávský parlament. 9.června 1999 NATO a představitelé jugoslávské armády podepsali vojensko-technickou dohodu ohledně stažení jugoslávských jednotek z Kosova a válka tak skončila. Následující den rezoluce č. 1244 RB OSN ustavila vytvoření mezinárodního protektorátu v Kosovu. Následovalo stažení srbských vojenských sil, vstup jednotek NATO na kosovské území a zahájení budování mezinárodní civilní a vojenské správy. „Většina Kosova však již byla obsazena silami UCK, jež byly podřízeny zatím ještě stínové vládě v čele s H. Thaćim“ (Girgle 2007: 112).

2.3 Řešení etnického konfliktu

2.3.1 Strukturální řešení

Existuje řada způsobů jak řešit etnické konflikty nebo obecně jak k nim přistupovat, jak se s nimi potýkat. Jelikož hlavním rysem etnických konfliktů je to, že zde existují dvě etnicky odlišné skupiny, můžeme způsoby řešení etnických konfliktů rozdělit podle toho, jak k těmto odlišnostem přistupují – snaží se je buď odstranit, potlačit nebo se s nimi vyrovnat (Tesař 2007: 217)

Filip Tesař rozděluje způsoby řešení etnických konfliktů takto (Tesař 2009: 218):

Eliminace odlišnosti

a) genocida
b) nucené masové populační přesuny
c) rozdělení, odtržení
d) integrace, asimilace

Kontrola odlišnosti

a) hegemonická neboli donucovací kontrola

Uznání odlišnosti

a) kantonizace, federalizace
b) konsocionalismus čili sdílení moci

Do řešení konfliktů se velice často zapojuje také třetí strana ať už jde o jednotlivé státy či mezinárodní organizace. Nástroje řešení konfliktů jsou pak vybírány podle toho, v jaké fázi se konflikt nachází. Pokud jde o latentní konflikt nebo o manifestaci konfliktu, snaží se mezinárodní společenství o různé formy prevence, aby nedošlo k eskalaci konfliktu a v krajním případě k vypuknutí násilí. Mezi preventivní nástroje patří například rozvojová pomoc a preventivní diplomacie. Při eskalaci konfliktu je často používáno kyvadlové diplomacie, zprostředkování, mediace a soudních řízení. Pokud se situace nadále vyhrocuje, vzrůstá napětí, násilí a zbrojení, přistupuje třetí strana k sankcím, embargu a také nátlaku. V případě, že vypukne válka, dostává se na řadu peacekeeping nebo peaceenforcement.

Mnoho z těchto přístupů bylo aplikováno vládními elitami po celou dobu trvání konfliktu v Kosovu.

Již od dob Osmanské říše můžeme pozorovat, že se vláda snažila nějakým způsobem reagovat na etnickou otázku v Kosovu. Jak již bylo řečeno, v této době se odlišnost mezi etniky projevuje především v náboženství, kdy Albánci vyznávají Islám a Srbové jsou pravoslavní Křesťané. Jelikož státním náboženstvím Osmanské říše byl Islám, byli muslimové v tomto státě protěžováni, byla jim svěřena větší důvěra, obsazovali vlivnější posty a obecně tvořili vyšší společenskou vrstvu než Srbové. Po neúspěšných srbských protiosmanských povstání z konce 17. století, kdy Srbové masivně odcházeli z obav z represí z Kosova, byl pokles obyvatelstva v tomto regionu státem záměrně vyrovnáván kolonizací albánského etnika, které bylo k vládě loajálnější. Podle našeho rozdělení přístupů k řešení konfliktů bychom tak mohli politiku Osmanské říše v tomto období nazvat nejspíše hegemonickou kontrolou.

Nějakým způsobem řešit etnickou otázku na území Kosova se také pokusila vláda srbského národního státu, který vznikl jako autonomní knížectví v rámci Osmanské říše ve 30. letech 19. století. V tomto období jsou již vztahy mezi oběma etniky poměrně vyhrocené. Na obou stranách existují špatné zkušenosti s druhým etnikem a jsou zde i vzpomínky na oboustranné násilnosti. Jelikož v tomto státě mají jednoznačnou hegemonii Srbové, kteří vnímají albánské etnikum jako destabilizační prvek, rozhodnou se pro homogenizaci státu a následný nucený masový odsun muslimského obyvatelstva ze země.

Po 1. světové válce bylo Kosovo začleněno do Království Srbů, Chorvatů a Slovinců, od roku 1929 Jugoslávie. Tento stát se opět vyznačoval srbskou hegemonií a vláda tentokrát zvolila politiku hegemonické kontroly, kdy byla potlačována albánská kultura porušováním jazykových práv a zákazem vzdělávání v albánštině, vlivné ekonomické, politické a administrativní posty byly obsazeny Srby a policie a soudnictví byly taktéž monopolizovány srbským etnikem, což sloužilo k potlačování nespokojenosti Albánců s danou situací. Tato politika kontroly byla ještě doplněna snahou jednak o asimilaci Albánců a také o zvrácení etnického poměru ve prospěch Srbů, čehož mělo být docíleno státní především finanční podporou Srbům, kteří se do Kosova přistěhovali.

Za 2. světové války byla část Kosova přičleněna k Albánii, která byla loutkovým státem fašistické Itálie. V této době se dostávají k moci naopak Albánci a zavádí represivní politiku vůči srbskému obyvatelstvu Kosova. Dochází k vyhánění Srbů

z regionu a k násilnostem. Velice brutální činy má na svědomí albánská divize SS, které by se daly nazvat téměř genocidou.

Po 2. světové válce bylo Kosovo ponecháno v rámci Srbské republiky a byla vytvořena Autonomní oblast Kosovo a Metohije. Do této doby jsme mohli na vývoji kosovské etnické otázky pozorovat pouze příklady násilného způsobu řešení etnického napětí, kdy se vládnoucí elita snažila především o eliminaci odlišností etnických skupin. Prezident Tito však viděl, že byly tyto přístupy kontraproduktivní a spíše než k vyřešení problému to vedlo k jeho vyhrocování. Rozhodl se tedy pro politiku zrovnoprávnění kosovských Albánců s důrazem především na snahu o ekonomický rozvoj tohoto regionu. Nejprve šlo o odstranění diskriminace v oblasti vzdělávání, jazykových a jiných kulturních práv. V 60. letech a 70. letech došlo také k politické emancipaci kosovských Albánců, kdy byly nejprve uznány za národ a poté byl status Kosova povýšen na provincii s většími právy samosprávy. Ústavní změny z roku 1974 vytvořili z Jugoslávii de facto federaci a Kosovu byla přiznána prakticky stejná práva jako ostatním republikovým subjektům – byla vytvořena autonomní kosovská vláda, parlament a ústavní soud, jejichž obsazování se řídilo etnickým klíčem. Tato snaha o plnění požadavků kosovských Albánců však nevedla ke zmírnění etnického napětí v oblasti. S kulturním a politickým zrovnoprávněním a samozřejmě také s velkým nárůstem obyvatelstva kosovských Albánců se zvyšovala jejich národní hrdost a sebevědomí a s tím se i zvyšovaly jejich požadavky například na autonomní republiku, k čemuž se ale Titova vláda neodvážila přistoupit z obav o úplné odtržení této oblasti a také o reakci Srbů. Rychlá emancipace kosovských Albánců vedla až k diskriminaci Srbů, vzrůstu jejich nacionalismu, a tak spíše opět ke zvyšování napětí mezi oběma etniky.

Po smrti prezidenta Tita, kdy dochází k vnitřní krizi, mocenskému vakuu a nestabilitě v celé Jugoslávii se toto napětí uvolňuje v podobě albánských demonstrací za nezávislost, které jsou velice tvrdě potlačovány a účastníci perzekuováni. Toto zároveň vede ke kritice smířlivé politiky bývalého prezidenta, který se snažil řešit etnický konflikt mezi Srby a Albánci uznáním jejich odlišností formou federalizace a sdíleného vládnutí, a do budoucna favorizuje návrat k politice potlačování albánského etnika.

Tento obrat v srbské etnické politice představoval Slobodan Milošević, který se zpočátku snažil tento konflikt pomocí propagandy spíše rozdmýchat, aby na své nacionalistické politice získal moc a udržoval si ji. Kosovští Albánci opět ztrácejí základní práva a jsou vyhazováni z vlivných a lépe placených postů. Dále jsou dva

nejvlivnější politici kosovského Svazu komunistů nahrazeni Miloševićovými pověřenci a Kosovo novou ústavou ztrácí veškerou autonomii. Milošević však podcenil úroveň národní emancipace kosovských Albánců a zapříčinil tak rozsáhlé albánské demonstrace vrcholící generální stávkou, na které vláda reagovala vyhlášením výjimečného stavu a demonstrace krvavě potlačovala pomocí těžké vojenské techniky. Na začátku devadesátých let byla přijata řada zákonů, které potlačují základní albánská práva. Zakázány jsou albánské noviny, časopisy rozhlas. Albánci jsou propouštěn ze státní správy a policie atd. Tato politika by se opět podle Filipa Tesaře dala nazvat hegemonickou kontrolou. Toto vrcholí dalším ze způsobů řešení etnických konfliktů, a to odtržením, kdy Kosovo v roce 1991 vyhlašuje nezávislost a vytváří paralelní struktury k srbským státním institucím. Nutno však dodat, že kosovský samostatný stát nebyl uznán mezinárodním společenstvím a zmíněné paralelní instituce měly spíše symbolický charakter, než aby skutečně zajišťovaly chod samostatného kosovského státu. Relativní klid v tomto období byl spíše způsoben válkou v Bosně a Hercegovině, kterou byl Milošević zaměstnán, uvědomoval si, že další konlikt na srbském území si nemohl dovolit, a tak vlastně předstíral, že kosovský problém neexistuje. Stejně tak odmítalo řešit kosovskou otázku také mezinárodní společenství, což se definitivně ukázalo po mírové konferenci v Daytonu, která neřešila status sova.

Následovala radikalizace národních hnutí na obou stranách a k podpoře násilného řešení etnického napětí v Kosovu. Je vytvořena ozbrojená Kosovská osvobozenecká armáda, která pořádá teroristické útoky, na což reaguje srbská armáda útoky na jejich základny.

V tuto chvíli se do řešení konfliktu zapojuje mezinárodní společenství se svými mechanismy pro řešení konfliktů. Byla vytvořena Kontaktní skupina pro Jugoslávii, která pod hrozbou sankcí požadovala vyjednávání a byla schválena rezoluce RB OSN, která uvalila na Jugoslávii zbrojní embargo. Tyto nástroje však nefungovaly, protože ani jedna strana nebyla ochotna vyjednávat a nebyla zde možnost dosažení kompromisu. Pokračování ofenzívy jak ze strany srbské tak kosovské armády vedlo ke zvýšení diplomatických aktivit ze strany mezinárodního společenství. Velvyslanci Holbrooke, Hill a Peritsch prováděli kyvadlovou diplomacii a NATO dalo Srbsku ultimátum, že pokud nestáhne svá vojska, zahájí letecký útok. Na to konto byla se Srbskem skutečně podepsána dohoda o stažení vojsk, která vytvořila krátkodobé příměří. Problém však byl, že tato dohoda skutečný problém vůbec nevyřešila, spíše sloužila k načerpání nových sil na obou stranách, které vůbec neměly zájem na mírovém řešení sporu. Nutno

dodat, že ani mezinárodní společenství, které si nevědělo rady jak tuto situaci řešit a ve kterém docházelo k rozporům mezi stanovisky NATO a Ruska, ke zklidnění konfliktu mnoho nepřispělo.

6. února 1999 byla svolána konference v Rambouillet za účasti mezinárodního společenství a obou stran konfliktu. Je otázkou, do jaké míry to měla být konference vedoucí k dosažení příměří. V té době totiž NATO již připravovalo vojenský útok na Srbsko a bylo naprosto neústupné v bodě, o kterém vědělo, že je pro Srbsko nesplnitelná podmínka : volný pohyb vojáků NATO po celém území Srbska. Na kosovskoalbánskou delegaci byl naopak vytvářen obrovský nátlak,aby dohodu podepsala, jak se nakonec i stalo. Srbská delegace naopak odmítla, čímž bylo rozhodnuto o leteckém zásahu NATO, který byl v médii vysvětlován jako humanitární intervence zabraňující hrozící genocidě. Tato vojenská intervence však také nebyla úspěšným řešením, spíše naopak. Reakcí na ní byly etnické čistky a masivní vyhánění Albánců ze svých domovů. Bombardování nejen vojenských cílů navíc způsobilo obrovské materiální i lidské škody, které již tak zbídačenou zemi uvrhly do ještě zoufalejší situace.

Na konci dubna 1999 byla z německé iniciativy a za zprostředkování ruského premiéra uzavřena mírová dohoda, která nařídila stažení srbských vojsk z Kosova a poté byla vydána rezoluce RB OSN o zřízení mezinárodního protektorátu Kosovo. Následoval vstup jednotek NATO na území Kosova a budování civilní a vojenské mezinárodní správy.

2.3.2 Nové přístupy k řešení konfliktů

Na příkladu Kosova můžeme vidět, že spíše převažují konfliktní přístupy k řešení etnického konfliktu jako jsou snahy dominantní etnické skupiny odstranit etnickou odlišnost nebo ji alespoň kontrolovat. Ve vývoji tohoto konfliktu však můžeme pozorovat také nekonfliktní způsoby řešení konfliktu jako federalizace a sdílené vládnutí. Ani tyto přístupy však nedokázaly v oblasti zajistit mírové soužití obou etnických skupin. Napětí nadále trvá, fáze relativního míru se opakovaně střídají s fázemi eskalace konfliktu a opravdové a dlouhodobé vyřešení konfliktu se zdá nedosažitelné. Tyto způsoby řešení jsou totiž strukturální a soustředí se primárně na

ústavněprávní stránku. Hlavní příčinu neúspěchu těchto snah o řešení etnických konfliktů nevidím v neslučitelnosti požadavků obou stran sporu a nemožnosti dosažení kompromisu, ale spíše v emocionálních faktorech jako je hluboce zakořeněná nenávist, nedůvěra, strach a vzájemné neporozumění mezi jednotlivými etnickými skupinami. Tento emocionální charakter sporu nadále způsobuje to, že obě strany nejsou ochotny zasednout ke společnému jednacímu stolu, nejsou schopny efektivního dialogu a artikulace svých opravdových požadavků, dochází k mnoha dezinterpretacím a vztahy mezi obyvateli na lokální úrovni zůstávají napjaté.

Nové přístupy k řešení konfliktů se zaměřují především na dlouhodobé vyřešení sporu, soustředí se na jeho příčiny a snaží se o jejich odstranění (Tesař 2007 : 223). Dále se tyto přístupy orientují na řešení konfliktu na místní úrovni a na spolupráci s civilním obyvatelstvem. Zdůrazňují také to, že v mírovém procesu musí hrát hlavní roli strany sporu a ne strana třetí.

M.H. Ross hovoří o šesti teoretických školách řešení etnických konfliktů, a to jsou : teorie vztahů mezi společenstvími, teorie zásadového vyjednávání, teorie lidských potřeb, psychoanalyticky zafixovaná identita, teorie interkulturního neporozumění a teorie transformace konfliktu (Ross 2000: 1008**)**

Hlavním společným rysem těchto teorií je, že nepodávají návrhy na úplné vyřešení konfliktu, ale soustředí se hlavně na vytvoření příznivých podmínek k vyjednávání. Snaží se o odstranění nedůvěry, strachu, předsudků a komunikačních bariér, a tak přispívají k tomu, že obě strany jsou ochotny s druhou stranou vyjednávat o možných řešeních konfliktu a věří, že je možné najít řešení, které bude znamenat zlepšení situace pro obě strany. Další společnou charakteristikou je, že všechny přístupy kladou důraz na spolupráci stran konfliktu na jeho řešení a odmítají autoritativní zásahy třetí strany, která by jim strategii řešení konfliktu nadiktovala. Třetí strana by spíše měla plnit funkci mediátora, překladatele a moderátora. Všechny teorie také kladou důraz na kreativní přístup k řešení konfliktu a na snahu dostat se k jeho pravým příčinám, překonat jeho „zakonzervovanost“, a tak objevit jiný pohled na situaci a otevřít nové možnosti pro její řešení. Poslední společnou charakteristikou je, že všechny tyto přístupy se ve velké míře zaměřují na jednotlivce a jeho potřeby a na řešení konfliktu na místní úrovni (Ross 2000: 1010-1020)

Těchto šest teoretických přístupů se však také liší – jednak v tom, co vidí jako hlavní příčinu konfliktu a jednak v metodě jeho řešení. Teorie vztahů mezi společenstvími vidí hlavní problém v polarizaci společnosti a navrhuje zřizování

místních institucí, které pomohou společenství sblížit, teorie zásadového vyjednávání vidí hlavní příčinu v „zakonzervovanosti“ pozic jednotlivých stran konfliktu a vidění konfliktu ve stylu „všechno, nebo nic“ a navrhuje zjistit opravdové životní zájmy jednotlivých skupin a jejich priority, a dojít tak k řešení nabízející oboustranný zisk. Teorie lidských potřeb zdůrazňuje frustraci a nenaplnění základních lidských potřeb jako hlavní problém v konfliktu a jeho řešení vidí ve vzájemném uznání, že tyto potřeby jsou vlastně společné a tím i legitimní. Teorie psychoanalyticky zafixované identity považuje za hlavní příčinu konfliktu identitu, která je ohrožená nedořešenými tragédiemi z minulosti a řešení vidí ve snížení tohoto pocitu ohrožení tím, že tato minulost bude oběma stranami znovu prožita a lépe pochopena. Rozdíly v komunikačních stylech různých kultur je hlavním bodem teorie interkulturního neporozumění, která vidí řešení v posilování povědomí o jiných kulturách a důležitou roli dává třetí straně jako překladateli (Ross 2000: 1010-1020) Tyto teorie se liší, avšak navzájem si neprotiřečí, neříkají, že problémy, které zdůrazňuje jedna teorie, nejsou v konfliktu vůbec přítomné, pouze každá vyzdvihuje jinou příčinu jako tu hlavní (Tesař 2007: 224) A protože etnické konflikty se také navzájem liší, můžeme podle konkrétních okolností aplikovat do praxe ty teorie, které se na daný případ nejvíce hodí a mohou se i vzájemně doplňovat. Nakonec je nutné zdůraznit, že aplikace těchto přístupů je pouze prvním krokem v dlouhém procesu řešení konfliktu a pouze připravuje podmínky pro krok druhý, kterým je strukturální řešení konfliktu, jeho ústavněprávní stránka a technické provedení, které se má vyrovnat s požadavky etnických společenství.

Na příkladu kosovského etnického konfliktu můžeme vidět, že dosavadní snahy o řešení konfliktu nebyly úspěšné právě proto, že se nezaměřily na skutečné příčiny dlouhého trvání konfliktu jako jsou vzájemná nenávist, nedůvěra, strach a předsudky k odlišnému etniku. Obě strany trvají na svých maximálních požadavcích, nejsou ochotny ustoupit a situaci vnímají jako hru s nulovým součtem. Je tedy velice důležité, aby se tento vztah změnil a lidé přestali tento konflikt brát jako něco negativního, ale naopak spatřovali v jeho vyřešení veliký přínos pro obě strany. Dále je také důležité, aby si obě skupiny uvědomily, že konflikt je řešitelný, měly na jeho vyřešení zájem a tak k němu i přistupovaly. Z výše zmíněných teoretických přístupů lze aplikovat na případ Kosova téměř všechny. Důležitá je spolupráce obou společenství na lokální úrovni, řízené diskuze, které pomohou oběma stranám překonat předsudky, vyjádřit své skutečné životní zájmy, stanovit si priority, poznat zájmy a priority druhé strany, tak

postupně i získat důvěru ke druhé straně, přestat ji vnímat jako protivníka, ale jako partnera, a tak společně najít i efektivní řešení vyhovující oběma stranám. Jelikož jsou vztahy mezi Srbi a Albánci zatíženy velikými křivdami a tragédiemi v minulosti, je třeba aby byly tyto události společně připomínány a vykládány, stejně tak jako kultura a zvyky druhého etnika. Jak již bylo řečeno, tyto přístupy samy o sobě k úplnému vyřešení nevedou, ale jsou nezbytnou podmínkou pro úspěšné strukturální řešení konfliktu a postkonfliktní rekonstrukci.

2.4 Postkonfliktní rekonstrukce

Poslední a také nejdelší fází konfliktu je postkonfliktní rekonstrukce jejíž cílem je vybudování stabilního míru, obnovení státních institucí, politického systému, ekonomiky, infrastruktury, zdravotnictví, školství atd. Na postkonfliktní rekonstrukci se mohou podílet mezinárodní organizace, mezinárodní mírové sbory, vlády států nebo soukromý sektor. Postkonfliktní rekonstrukce by se měla zaměřit na zajištění bezpečnosti, vytvoření právního státu, zlepšení ekonomické a sociální situace obyvatel a demokratizaci společnosti.

Po válce se Kosovo stalo mezinárodním protektorátem, kde měla rozhodující postavení OSN a její mise UNMIK. Ta část svých pravomocí delegovala na NATO a OBSE. Tyto organizace měly za úkol demokratizaci, zorganizování voleb do provizorních institucí pro demokratickou a autonomní samosprávu před politickým uspořádáním,obnovu právního řádu, kontrolu nad dodržováním lidských práv, poválečnou obnovu, humanitární pomoc, řízení hospodářství, řešení zahraničněpolitické a bezpečnostní situace atd.

Konec války však neznamenal konec násilí. Po návratu albánských uprchlíků zpět do Kosova uteklo z tohoto území přes 100 000 Srbů (to je zhruba polovina předválečné srbské populace) a ne bezdůvodně, protože několik stovek jich bylo kosovskými Albánci zavražděno. Vojáci mise K-FOR nebyli schopni zajistit srbskému obyvatelstvu v Kosovu bezpečné prostředí. Na území vládlo klima násilí a beztrestnosti. Srbové se stávali oběťmi etnických čistek, byli vyháněni z domů, byl jim zabírán majetek, byli silně diskriminováni. „Albánci se při cílených vyháněních řídili heslem, že

čím méně Srbů, tím legitimnější nárok na vytouženou nezávislost Kosova“ (Šmíd, Vaďura 2007 : 132).

Oběťmi násilí však byli i umírnění Albánci, a to především političtí představitelé, kteří mohli ohrozit dominantní postavení extremistů – hlavně představitelů Kosovské osvobozenecké armády, kteří se na většině území chopili moci, a kteří především tyto zločiny na Srbech prováděli.

„Na počátku 2000 UNMIK v souladu se svým přístupem appeasementu vůči albánským extremistům včlenil vládu bývalých velitelských struktur UCK do vládních orgánů. V dubnu 2001 vydal UNMIK dokument s názvem Ústavní rámec, který definoval pravomoci, spadající pod Přechodnou vládu (PISG), jejíž první funkční období bylo stanoveno na období po listopadových volbách“ (Judah 2000 : 298). Po dlouhém povolebním vyjednávání byla vytvořena koaliční vláda složená z Rugovovy LDK a Thaciho Demokratické strany Kosova (PDK), což je hlavní politický následník UCK.

Otázka statutu však stále nebyla vyřešena. Mezinárodní společenství se jím začalo zabývat v květnu 2005. Tehdejší generální tajemník OSN Koffi Anan jmenoval zvláštním vyslancem OSN pro Kosovo bývalého finského prezidenta Martti Ahtisaariho, který vypracoval plán, podle kterého mělo Kosovo získat částečnou suverenitu, která by mu umožňovala uzavírat mezinárodní dohody a vstupovat do mezinárodních organizací. Ahtisaari také navrhoval, aby Kosovo mělo vlastní vlajku, ústavu i armádu. S tím však zásadně nesouhlasilo Srbsko, jehož stanovisko podpořilo také Rusko.

Rada bezpečnosti OSN se začala zabývat situací v Kosovu v dubnu 2007. Projednala několik návrhů rezolucí, založených na Ahtisaariho plánu, avšak kvůli hrozbě veta z ruské strany, bylo jednání o rezoluci upravující staut Kosova z Rady bezpečnosti staženo. Generální tajemník OSN Ban Ki Moon poté pověřil USA, EU a Rusko o zprostředkování dalších jednání mezi Srbskem a Kosovem.

Po parlamentních volbách, které proběhly v Kosovu v listopadu 2007, prohlásil budoucí kosovský premiér Hashim Thaci, že je Kosovo připravené vyhlásit nezávislost i jednostranně. USA na to konto deklarovaly, že jsou připravené tento krok podpořit. Poslední jednání mezi srbskými a kosovskými představiteli zprostředkované EU, USA a Ruskem nakonec ztroskotalo a Kosovo nakonec vyhlásilo samostatnost 18. února 2008[7].

[7] Viz příloha 5

3 Současná situace a otázka vyhlášení nezávislosti

Postoj k jednostrannému vyhlášení nezávislosti Kosova rozděluje mezinárodní společenství. Republiku Kosovo uznalo doposud 68 členských států OSN[8] mezi nimiž jsou například USA, většina států EU a čtyři z šesti bývalých jugoslávských republik. Za nelegální považuje jednostranné vyhlášení kosovské nezávislosti Rusko, tradiční spojenec Srbska, které tvrdí, že tento akt byl porušením mezinárodního práva a jako precedent by mohl vést k destabilizaci mezinárodního uspořádání a samozřejmě Srbsko, které se v témže roce obrátilo na Mezinárodní soudní tribunál s žádostí o vydání posudku, zda je vyhlášení nezávislosti Republiky Kosovo v souladu s mezinárodním právem (Jia 2009: 28). Jedná se o první případ týkající se secese, který byl kdy Mezinárodnímu soudnímu tribunálu předložen a jeho rozhodnutí je očekáváno v roce 2010. Pro Mezinárodní soudní tribunál je to velice těžké rozhodnutí, neboť neposuzuje pouze samotný akt vyhlášení nezávislosti Kosova, ale vlastně také jednání států, které již Kosovo jako nezávislý stát uznaly (Jia 2009: 29). Nutno také říci, že pokud soud označí secesi Kosova od Srbska za porušení mezinárodního práva, je velice nepravděpodobné, že státy, které již Kosovo uznaly, toto uznání vezmou zpátky. Takovýto rozsudek by mohl však dále vést k destabilizaci poměrně klidné situace v Kosovu.

Kromě Ruska a Srbska nezávislost Kosova dále neuznalo několik členských zemí EU jako například Španělsko z obav o svou vlastní územní integritu, kterou by mohly tamní separatistické regiony povzbuzené úspěšným hnutím za nezávislost Kosova a vybavené argumentací „když oni, tak proč ne my“ ohrozit (Tansey, Zaum 2009: 14)

Oficiální postoj Evropské unie ke statutu Kosova tedy neexistuje, avšak v prosinci 2008 byla zahájena mise Evropské unie k prosazování práva v Kosovu EULEX (The European Union Rule of Law Mission in Kosovo), která měla původně podle Ahtisaariho plánu z roku 2007 společně s další evropskou misí International Civilian Office plně nahradit misi OSN UNMIK. Rusko však ukončení této mise odmítlo, protože by to implicitně znamenalo uznání kosovské nezávislosti. Srbsko zase odmítalo vyslání mise EULEX bez mandátu Rady bezpečnosti OSN, který má zajišťovat její neutralitu (Tansey, Zaum 2009: 15). Nakonec bylo v listopadu 2008

dohodnuto, že mise EULEX bude fungovat pod záštitou OSN, což však na druhou stranu vzbudilo velké protesty u kosovských Albánců, kteří pravomoci UNMIK na svém území nadále neuznávají, protože vyhlášením nezávislého státu považují mezinárodní správu území představovanou od počátku misí UNMIK za skončenou. Činnost UNMIK však dvě nové evropské mise prozatím nedokázaly nahradit, v čemž jim také brání nemožnost ukončit misi UNMIK, a tak na ně plně převést její pravomoci (Tansey, Zaum 2009: 16). Autoritu mise EULEX také oslabuje nejednotný přístup členů EU k nezávislosti Kosova.

Důsledkem tohoto „mocenského vakua“ je de facto rozdělení oblastí, které většinově obývají Srbové a zbytku Kosova. V těchto srbských provinciích byly vytvořeny nové správní orgány, které jsou financovány Bělehradem, v některých byli dokonce vyhozeni albánští zaměstnanci policie a v jiných je policie kontrolována srbským ministerstvem vnitra.

Podle Tanseyho a Zauma by mohla EU tomuto negativnímu jevu zabránit finančními prostředky, které by podporovaly projekty vyžadující spolupráci mezi těmito dvěma společenskými skupinami, což jednak přispěje ke sblížení obou komunit a také sníží závislost srbských provincií Kosova na finanční podpoře Srbska a oslabí tak jeho politický vliv v oblasti (Tansey, Zaum 2009: 17). V současné době je Kosovo financováno stejným způsobem jako kandidátské země EU.

Jak již bylo řečeno výše, vyhlášení nezávislosti Kosova vyvolalo spor mezi státy mezinárodního společenství, zda byl tento jednostranný akt v souladu s mezinárodním právem. Mnoho obhájců nezávislosti Republiky Kosovo argumentují právem národa na sebeurčení, které je zakotveno v Chartě OSN. Toto právo bylo uplatněno například po konci 1. světové války při rozpadu velkých mnohonárodních říší a také v 60. letech 20. století při dekolonizaci, kdy vzniklo velké množství nových států. Je však nutné podotknout, že právo národa na sebeurčení nemusí nutně znamenat vytvoření samostatného národního státu, ale také vytvoření nového politického statutu jako je například územní samospráva (mezinár právo veřejné). Peter Hilpold říká, že nezadatelné právo na vytvoření vlastního státu měly pouze ty národy, které byly pod koloniální nadvládou. Ve všech ostatních případech má být právo na sebeurčení uplatněno „pouze“ různými formami samosprávy (Hilpold 2009: 48). Dále Peter Hilpold zdůrazňuje, že právo na odtržení určitého území od státu neexistuje, avšak toto odtržení není ani nelegální, stejně jako snahy státu secesi zabránit. Secese je tedy spíše faktem,ze kterého vyplývají určité právní následky a diskuze o tom, zda na toto odtržení

mělo Kosovo právo či nikoli, zda jsou Kosované národem či nikoliv a zda je vyhlášení nezávislosti legální či nelegální atd. , se proto zdají být bezvýznamné (Hilpold 2009: 56-57).

Častou argumentací odpůrců kosovské nezávislosti je to, že Kosovo nikdy nebylo republikou v rámci federace bývalé Jugoslávie. Tato argumentace se opírá o právní zásadu uti possidetis, která byla uplatňována v procesu dekolonizace a také při rozpadu Jugoslávie a znamená, že vnitřní hranice se mají stát vnějšími hranicemi chráněnými mezinárodním právem a tyto hranice nesmějí být bez souhlasu dotyčného státu porušeny. Z toho vyplývá, že jelikož Kosovo bylo vždy pouze autonomní oblastí a vnitřní hranice federace netvořilo, nemůže zde vzniknout stát bez souhlasu Srbska (Hilpold 2009: 48-49). Oponenti však namítají, že jako autonomní oblast mělo Kosovo téměř stejné pravomoci jako republikové subjekty federace a po válce v Kosovu navíc toto území bylo pod mezinárodní správou a suverenita Srbska na tomto území byla tak do velké míry omezena (Jia 2009. 30). Toto dělá podle mnohých zemí, které nezávislost Republiky Kosovo uznaly, z Kosova natolik specifický případ, že nemůže sloužit jako precedent pro jiná separatistická hnutí (Jia 2009: 28).

Pro nově vzniklý stát je v současném globalizovaném světě velice důležité, zda ho uznají ostatní státy a on s nimi tak bude moci navázat politické a ekonomické vztahy, zapojit se do mezinárodních organizací a hájit tak své zájmy a postavení (Hilpold 2009: 59). Jak již bylo řečeno, Kosovo v současné době uznalo 67 států a je členem Světové banky a Mezinárodního měnového fondu. Pro další vývoj Kosova bude velice důležité, jak se k jeho nezávislosti postaví Srbsko a Rusko. Velice zajímavou otázkou související s touto problematikou je také uznání nezávislosti Jižní Osetie a Abcházie ze strany Ruska, které je jasnou reakcí na uznání nezávislosti Republiky Kosovo.

Závěr

Na případu kosovského separatismu můžeme dobře vidět, jak se faktory etnické a kulturní, politické a socio-ekonomické na vzniku etnického konfliktu podílejí společně, navzájem se „doplňují“ a jejich kombinace vytváří „výbušnou směs“, která činí situaci velice komplikovanou a konflikt dlouhotrvající a do současnosti nevyřešený.

Na území Kosova žijí dvě hlavní etnika s rozdílnou historií, kulturou, náboženstvím a jazykem. Přesto mezi nimi nemuselo nutně dojít ke konfliktu, pokud by nezapůsobil určitý faktor zvenčí, ať už sociální, ekonomický či politický, který způsobil, že tyto dvě skupiny si začaly uvědomovat vzájemnou odlišnost a zároveň přináležitost ke svému etniku.

Za první z těchto faktorů můžeme obecně považovat politický i ekonomický úpadek Osmanské říše v 18. století. V této době dochází k oslabování centrální moci a také ke zhoršení hospodářské a bezpečnostní situace nejen na území Kosova. Tato hrozba vyvolala v obyvatelstvu potřebu uchýlit se k nějaké sociální skupině a v tomto případě bylo nejjednodušší volbou etnikum. Následovalo vzedmutí etnického cítění na obou stranách a vznik vzájemných nepřátelských vztahů a špatných zkušeností s druhým etnikem. Události následující pouze přilévaly olej do ohně.

V 19. století došlo k rozvoji nacionalismu jak albánského, tak srbského. Srbové ve své touze vytvořit silný a stabilní národní stát, budovali svoji identitu na základě odlišení se od muslimské Osmanské říše, za jejíž představitele považovali mimo jiné muslimské albánské obyvatelstvo. Albánci pro srbský stát představovali hrozbu, které bylo, v zájmu přežití srbského státu, nutné se zbavit. Neméně důležité je to, že hlavní roli v tomto národněosvobozeneckém hnutí hrála bitva na Kosově poli a s tím spojené srbské nároky na toto území.

Po konci první světové války bylo Kosovo i s jeho většinovým albánským obyvatelstvem začleněno do srbského státu. V jednom státě tedy žila dvě etnika, která spolu žít nechtěla - jejich vztahy byly zatíženy nepřátelstvím a špatnými zkušenostmi z minulosti. V meziválečném období vládli v autonomní oblasti Kosovu, přes etnickou převahu albánského obyvatelstva Srbové, a to navíc tvrdou asimilační politikou, což nutně muselo vést ke konfliktu a také k touze albánského obyvatelstva po vytvoření svého vlastního státu, v zájmu zachování existence svého etnika.

Po druhé světové válce, během které se „řádění“ albánské divize SS silně negativně zarylo do srbské národní paměti, zůstalo Kosovo součástí komunistické

Srbské republiky. Díky smířlivé politice prezidenta Tita, který se snažil o zrovnoprávnění albánského etnika a ekonomický rozvoj Kosova, byla sice kosovským Albáncům jako etniku uznána jistá práva, a to především kulturní a jazyková, avšak v exekutivě byli stále výrazněji zastoupeni Srbové a k diskriminaci kosovských Albánců docházelo i v dalších politických a ekonomických oblastech. Životní úroveň a vzdělanost albánského obyvatelstva Kosova zůstávala nízká a především nižší než obyvatelstva srbského, což k dobrým vztahům mezi etniky nepřispívalo, ba právě naopak. Určité zlepšení životních podmínek především v oblasti zdravotní péče vedlo především k růstu albánské porodnosti. Tyto dva faktory vedly k růstu albánského národního sebevědomí, což nadále vedlo k růstu jejich nespokojenosti s absencí politických práv a práv samosprávy kosovských Albánců. V 60. letech došlo k povýšení statutu Kosova na provincii. Kosovo tak získalo de facto stejná práva jako republikové subjekty – autonomní kosovskou vládu, parlament a soud přičemž posty byly obsazovány na základě proporčního etnického klíče. V souvislosti se vznikem albánských elit, stupňováním albánských požadavků a enormní porodností albánského obyvatelstva však v kosovských Srbech rostl, částečně oprávněně, pocit ohrožení.

K této situaci ještě přispěla smrt prezidenta Tita, který svým charismatem stmeloval mnohonárodnostní Jugoslávii. To nadále vedlo k oslabení centrálního vedení a hospodářskému úpadku celé země, Kosova především. Následovaly demonstrace kosovských Albánců za samostatnost a nezávislost, které byly krvavě potlačované, následované tvrdými represemi a především vyvolaly kritiku smířlivé politiky prezidenta Tita, a v srbském veřejném mínění tak vedly k podpoře tvrdého přístupu k řešení kosovské otázky.

Této situace dokázal velice obratně využít Slobodan Milosević k posílení své osobní moci, který vyhrocený nacionalismus rozdmýchával a využíval ho jako prodejnou ideologii. Následovala velice tvrdá asimilační politika vůči Albáncům, která byla doprovázena silnou mediální propagandou, která nenávist vůči kosovským Albáncům ještě stupňovala. Tyto represe vedly až k vyhlášení nezávislosti Kosova, avšak ta byla uznána pouze Albánií. Následované příměří bylo způsobeno umírněnou politikou Ibrahima Rugova a především tím, že Slobodan Milosević byl zaměstnán válkou v Bosně a Hercegovině a další konflikt si nemohl dovolit. V této době můžeme tedy hovořit o konfliktu latentním, neboť nelze říci, že by příčiny konfliktu byly odtraněny, ale ani jedna strana neměla sílu k rozhodnému činu.

Poté, co mezinárodní společenství odmítlo v Daytonské dohodě řešit situaci v Kosovu a opakovaně ji tak ignorovalo, jednak z důvodů obav o křehké vnitřní hranice Jugoslávie, jednak kvůli předpokládaným neshodám mezi tradičním spojencem Srbska Ruskem a západními mocnostmi, situace v Kosovu se radikalizovala, byla odmítnuta politika pasivní rezistence Rugovy jako nefunkční a došlo k vytvoření Kosovské osvobozenecké armády, roztáčení spirály zbrojení a vypuknutí vnitrostátního konfliktu.

Následovaly snahy mezinárodního společenství diplomatickými prostředky ukončit tento konflikt, které však nebyly úspěšné jednak proto, že ani jedna strana konfliktu neměla zájem na příměří a opět také kvůli rozporům mezi NATO na straně jedné a Ruskou federací na straně druhé. Následovala jednání v Rambouillet, kde bylo NATO z důvodů jeho vnitřní krize a vzrůstající kritiky jeho nečinnosti odhodláno situaci rozhodně řešit. Vyslovilo tedy Srbsku „nesplnitelnou podmínku“ a kosovskou delegaci přimělo k podpisu dohody, což NATO prakticky otevřelo cestu k ozbrojenému útoku na SRJ, který byl odůvodněn cílem zabránit humanitární katastrofě. Nutno dodat, že tento útok byl proveden bez souhlasu RB OSN a samozřejmě také Ruska, a že humanitární katastrofě nezabránil, ne-li přispěl k jejímu zhoršení.

S mírovou iniciativou přišlo Německo, které požadovalo zapojení Ruska a OSN do mírového jednání a ruský představitel byl dokonce pověřen zprostředkováním mírových rozhovorů. Výsledkem bylo ukončení válečného konfliktu a především vydání rezoluce OSN o zřízení mezinárodního protektorátu v Kosovu a zahájení mezinárodní civilní a vojenské správy. Srbsko tak nad tímto územím ztratilo plnou moc a suverenitu.

Případ Kosova je také velice vhodný pro analýzu způsobů řešení etnických konfliktů. Až do druhé poloviny 20. století zde můžeme sledovat pokusy o násilnou eliminaci odlišnosti dvou etnik od hegemonické kontroly, snah o nucenou asimilaci a integraci až po masové přesuny obyvatelstva a genocidu, a to jak ze strany Albánců tak Srbů. Na případu Kosova můžeme vidět, že tyto přístupy byly spíše kontraproduktivní a výrazně přispívaly k dalšímu vyhrocování konfliktu. Se snahou o uznání odlišnosti etnik prostřednictvím federalizace území přišel prezident Tito, který usiloval o zrovnoprávnění a zvýšení životní úrovně kosovských Albánců. Tato politika však v uklidnění situace také nevedla, protože vzrůstající národní sebevědomí kosovských Albánců nekorespondovalo s poskytnutými právy a prezident Tito se z obavy o úplné odtržení této oblasti neodvážil Kosovo uznat za jednu z republik SRJ. Důvodem, proč tyto strukturální způsoby řešení nebyly úspěšné je, že se snažily pouze o „zvládnutí“

konfliktu a jeho udržení v určitých mezích a nedokázaly vyléčit příčiny konfliktu, které spočívají v napjatých vztazích na lokální úrovni, nenávisti, nedůvěře a strachu mezi etniky a z toho vyplývající neschopnosti vzájemně se dohodnout na řešení, které by bylo pozitivní pro obě strany konfliktu. Toto by mohly napravit nové přístupy k řešení konfliktu, které se na tyto problémy zaměřují především prostřednictvím místních organizací, které podporují vzájemnou spolupráci, dialog, sblížení dvou znepřátelených etnických skupin.

Velice zajímavé na etnickém konfliktu v Kosovu jsou také mezinárodní aspekty tohoto sporu, neboť kosovská otázka rozdělovala a stále rozděluje mezinárodní společenství. Významným datem byl rok 1995, kdy mezinárodní společenství na jednání v Daytonu odmítlo řešit otázku statutu Kosova pro její obrovský konfliktní potenciál jednak pro oblast Balkánu a jednak pro vztahy mezi Ruskem a NATO. Tato ignorace však způsobila radikalizaci hnutí za nezávislost v Kosovu, jeho militarizaci, roztáčení spirály zbrojení a následný vnitrostátní konflikt, který však mezinárodní společenství nedokázalo opět kvůli neshodám především mezi stálými členy RB OSN účinně řešit. Tato nečinnost nadále vedla i k jednostrannému zásahu NATO bez souhlasu RB OSN a především Ruska, což nadále přispělo ke zhoršení vzájemných vztahů těchto dvou stran. Po uzavření příměří byl v Kosovu zřízen mezinárodní protektorát, ovšem statut Kosova a jeho budoucnost opět nebyly konkrétně vyřešeny a následující jednání byly opět z důvodu zablokování RB OSN neúspěšné. Tato bezvýchodná situace našla opět odezvu v Kosovu, a to vyhlášením nezávislosti v roce 2008. Mezinárodní společenství však nadále zůstává rozděleno, což se především projevuje uznáním Kosova většinou států EU a NATO a na druhé straně nesouhlasem Ruska a Srbska, které považují vyhlášení nezávislosti Kosova za nelegální.

V současné době je existence nezávislé Republiky Kosovo faktem a je otázkou, jak se k němu nadále bude mezinárodní společenství stavět. V době, kdy dochází k postupnému oteplování vztahů mezi USA a Ruskem a kdy Srbsko prohlásilo, že bude respektovat rozhodnutí Mezinárodního soudního tribunálu, který se legalitou nezávislosti Kosova zabývá, se zdá, že uznání Kosova ze strany Ruska a Srbska je otázkou poměrně blízké budoucnosti, což považuji za vývoj pozitivní. Možnost, že by natolik specifický případ jako je Kosovo mohl sloužit jako precedent ostatním separatistickým hnutím a regionům shledávám za nepravděpodobnou.

Seznam použité literatury a zdrojů

Odborná literatura:

BELL-FIALKOFF, Andrew. 2003. Etnické čistky. Český Těšín 2003

DAVID, Vladislav, SLADKÝ, Pavel, ZBOŘIL, František. 2006. Mezinárodní právo veřejné. Praha: Linde 2006

DIENSTBIER, Jiří. 2002. Daň z krve. Praha : Nakladatelství Lidové noviny 2002

GIRGLE, Patrik. 2006. Stručná historie států – KOSOVO. Libri 2006

HOROWITZ, Donald L. 2000. Ethnic Groups in Conflict. Los Angeles : University of California Press 2000

HORYNA, B., PAVLINCOVÁ, H. 2003. Judaismus, křesťanství, islám. Olomouc : Nakladatelství Olomouc 2003

HUTCHINSON, John. 1996. Ethnicity. Oxford : Oxford University Press 1996

JUDAH, Tim. 2000. Kosovo : War and Revenge. Yale University Press 2000

MALCOLM, Noel. 1998. A Short History of Kosovo. Macmillan 1998

MERTUS, J.A. 1999. Kosovo: how myths and truths strated a war. Berkley/Los Angeles/London : University of California Press 1999

PELIKÁN, Jan. 1996. Jihoslovanská krize. Praha: Karolinum 1996

PELIKÁN, Jan. 2005. Dějiny Srbska. Praha: Lidové noviny 2005

SMITH, Anthony D. 1998. Nationalism and modernism. London : Routledge 1998

ŠMÍD, Tomáš. VAĎURA, Vladimír. 2007. Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury 2007

WAISOVÁ, Šárka. 2005. Řešení konfliktů v mezinárodních vztazích. Praha: Portál 2005

Internetové zdroje:

HILPOLD, Peter. The Kosovo Case and International Law: Looking for Applicable Theories. *Chinese Journal of International Law*, [online]. 2009, 8, 1, [cit. 2010-05-10]. Dostupný z WWW:

<http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=4&hid=12&sid=2acb9e69-ea62-43ae-b081-fbf54caf6b18%40sessionmgr13>.

JIA, Bing Bing. The Independence of Kosovo : The Unique Case of Secession?. *Chinese Journal of International Law* [online]. March 2009, 8, 1, [cit. 2010-05-10]. Dostupný z WWW: <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=a9h&AN=37206322&lang=cs&site=ehost-live>. ISSN 15401650.

ROSS, Marc Howard. Creating the Conditions for Peacemaking: Theories of Practice in Ethnic Conflict Resolution. *Ethnic and Racial Studies* , [online]. 2000, 23, 6, [cit. 2010-05-10]. Dostupný z WWW: http://www.informaworld.com/smpp/content~content=a713766422&db=all

TANSEY, O., ZAUM, D. Muddling Through in Kosovo. *Survival*, [online]. February-March 2009, 51, 1, [cit. 2010-05-10]. Dostupný z WWW: http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=a9h&AN=36449348&lang=cs&site=ehost-live

YOUNG, R.Economic Factors in the Secession Calculus: A Survey, [online]. 2002, [cit. 2010-05-10]. Dostupný z WWW: http://www.core.ucl.ac.be/PolIntDes/papers/young.pdf

Seznam příloh

Příloha č. 1 – Mapa znázorňuje hranice balkánských států v 1913 a 1941-44

Příloha č. 2 – Mapa znázorňuje hranice Jugoslávie od 1945 do 1991

Příloha č. 3 – Mapa znázorňuje hranice Jugoslávie od 1995 do 2002

Příloha č. 4 – Mapa znázorňuje státy bývalé Jugoslávie od 2003 do 2008

Příloha č. 5 – Mapa znázorňuje rozdělení kosovských Albánců a Srbů v Kosovu

Příloha č. 6 – Graf znázorňuje vývoj poměru kosovských Srbů a Albánců na obyvatelstvu Kosova

Přílohy

Příloha č. 1 – Mapa znázorňuje hranice balkánských států v 1913 a 1941-44

http://www.lib.utexas.edu/maps/europe/kosovo_history92.jpg

Příloha č. 2 – Mapa znázorňuje hranice Jugoslávie od 1945 do 1991

http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7251376.stm

Příloha č. 3 – Mapa znázorňuje hranice Jugoslávie od 1995 do 2002

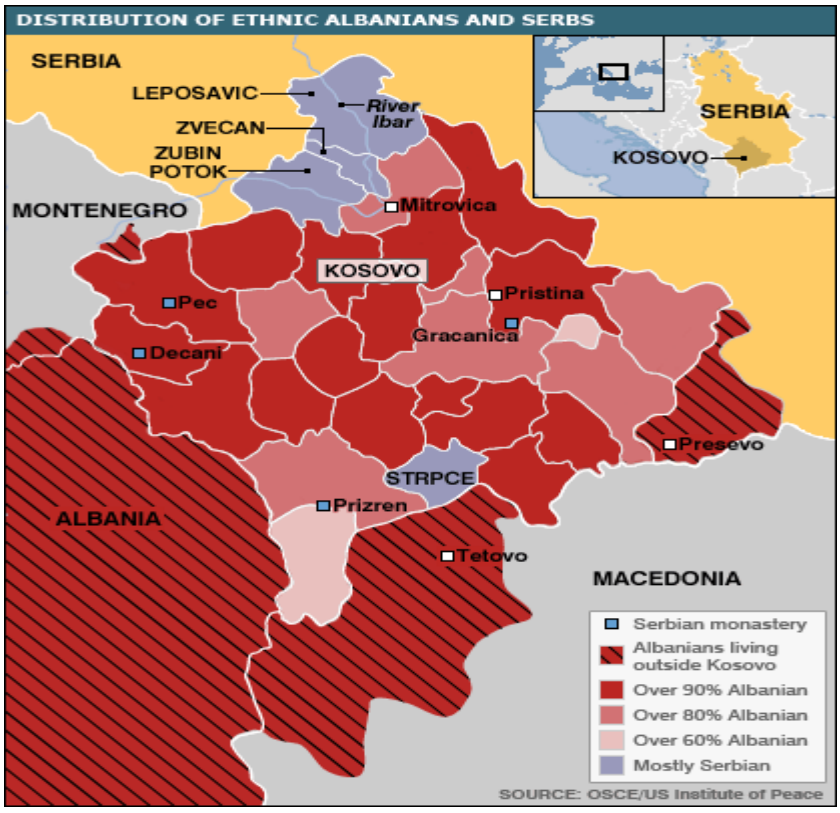
http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7251376.stm

Příloha č. 4 – Mapa znázorňuje státy bývalé Jugoslávie od 2003 do 2008

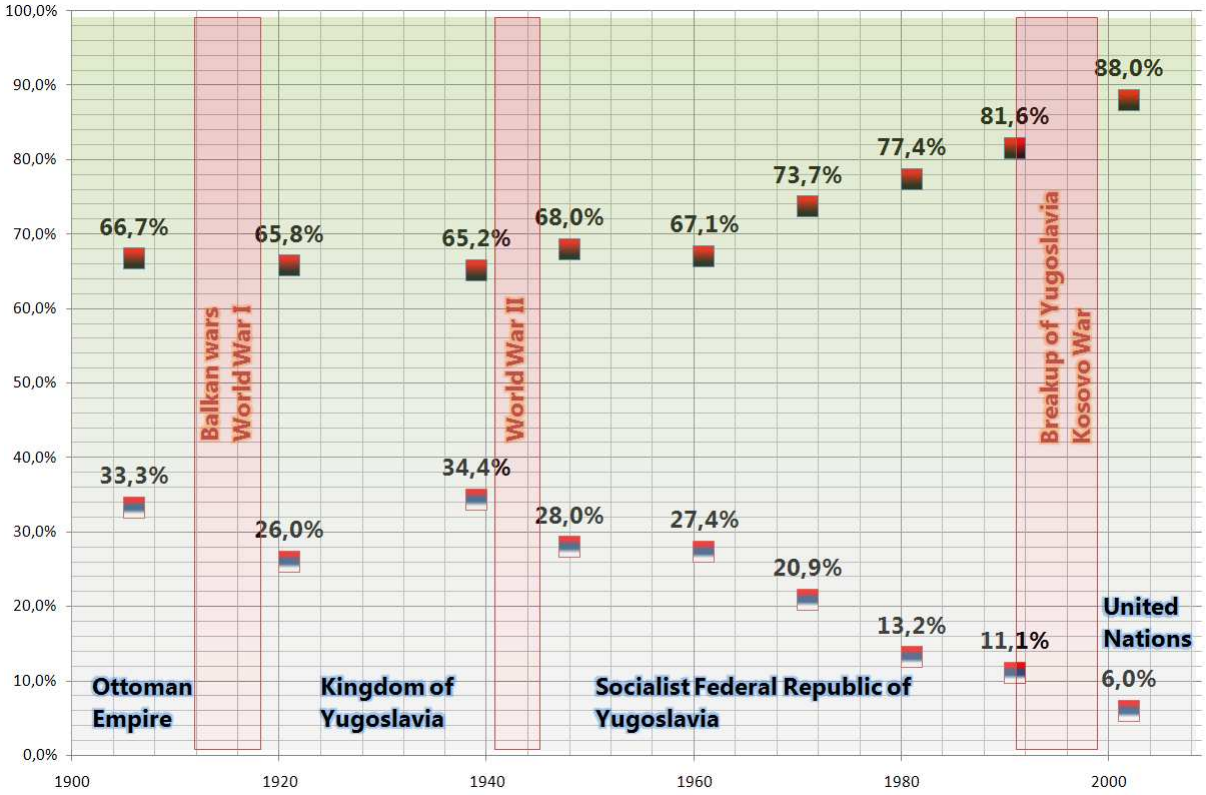
http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7251376.stm

Příloha č. 5 – Mapa znázorňuje rozdělení kosovských Albánců a Srbů v Kosovu

http://citycellar.com/BalkanWitness/maps.htm

Příloha č. 6 – Graf znázorňuje vývoj poměru kosovských Srbů a Albánců na obyvatelstvu Kosova

http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Demographic-history-of-Kosovo-in-20th-century.png